

Tijdingen UIT Leuven

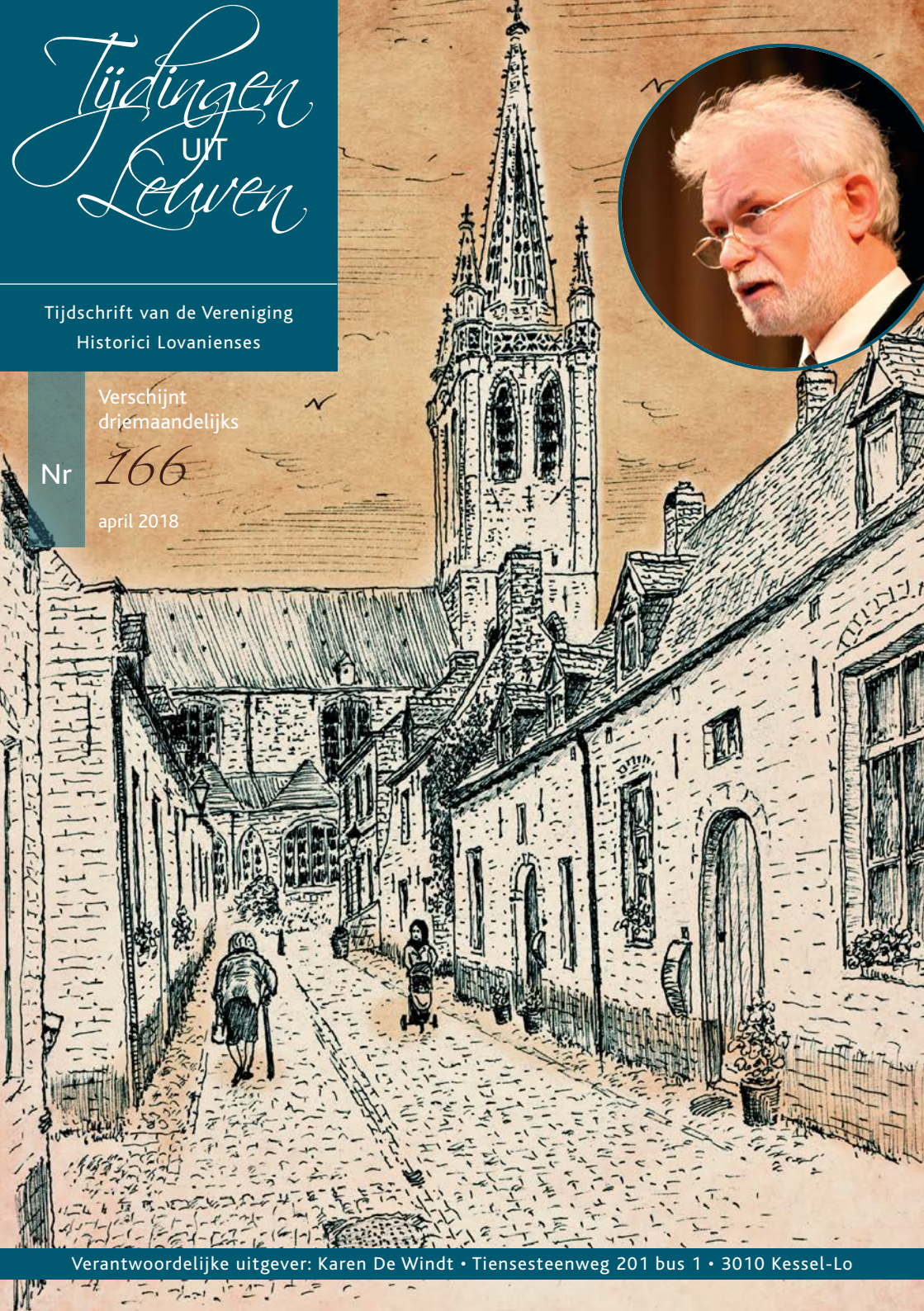
Tijdschrift van de Vereniging
Historici Lovanienses

Verschijnt
driemaandelijks

Nr

166

april 2018

Inhoud

Woord vooraf	4
Cijfers over studenten geschiedenis	5
Nieuws van VHL	7
Reünies	8
Nieuws van de Opleiding Geschiedenis	17
Ooggetuige Leuven 1968	21
Twee Antwerpse oorkondenboeken	24
Straffe historische verhalen: De <i>Periplus</i> van Hannu	29
Geschiedenis in het nieuws	33
Emmanuel Gerard, "a man for all seasons"	34
Museumnieuws	39
Historische strips	41
Historische publicaties	43
Een biografie van Gorbatsjov	47
Camino Historici: Wenen	51
In memoriam	56
Afscheid van jaargenoten 1967	60
Historische films uitgebracht in 2017	63
Goed gezien	66
Historische weetjes	6/16/20/32/59

Tijdingen uit Leuven is het periodiek van de Vereniging Historici Lovanienses, die alle Leuvense afgestudeerden in de Geschiedenis van de Oudheid, de Middeleeuwen, de Nieuwe Tijd en de Nieuwste Tijd groepeert. Lid worden van de Vereniging kan door overschrijving van € 15,00 (jaarlijks te betalen lidgeld) op rek.nr. BE26 7330 0301 6629 (KREDBEBB).

Redactie: Edward De Maesschalck (eindredacteur), Karen De Windt (voorzitter), Freija Bornauw, Annette Hoeymans, Goedele Mafrans, Sam Van Clemen, Jolien Gijbels en Caro Van der Paal (redacteurs). Werkten ook mee aan dit nummer: Jef Abbeel, Gabriël Buyse, Michel Cloet, Zuster Johannes Mariette Fillet, Idesbald Goddeeris, Gustaaf Janssens, Harry Klinkers, Viviane Lammers, Frederik Maertens, Ludo Mateusen, Marleen Theunissen, Nico Van Campenhout, Jos Van den Nieuwenhuizen, Monique Van Opendenbosch, Karel Veraghtert en Herbert Verreth.

Woord vooraf

Beste lezer,

Het jaar is ondertussen al even bezig, maar ik wil toch beginnen met "gelukkig nieuwjaar en mijn beste wensen". Gelukkig lijkt het gure weer ook voorbij, en kunnen we eindelijk genieten van de eerste lentezon.

2018 heeft het potentieel om een prachtig jaar te zijn. En wij bij VHL vullen het graag met fijne activiteiten en interessante tijdschriften. Zo hadden we dit jaar al de lezing van Erik Aerts "Niet van de Poes", die erg veel geïnteresseerden lokte. Onze jaarlijkse quiz met het alumnicafé was ook een goed recept voor een gezellig samenzijn. Later dit jaar zijn er nog activiteiten, dus hou zeker onze nieuwsbrief, website, facebookpagina en/of alumninet in de gaten.

En dan nu terug naar deze *Tijdingen*. We hebben weer een gevarieerd boekje samengesteld, met voor ieder wat wils: van nieuws over huidige studentenaantallen over Leuven 1968 tot het jaarlijkse filmoverzicht. Een welgemeende "dank u wel" aan alle bijdragers!

Binnenkort ligt ook het gemeenschappelijk tijdschrift van alle Letteren-alumnikringen in de brievenbus, onder de titel BOEM PAUKESLAG. En met dit fijne vooruitzicht laat ik je nu vrij om de rest van deze uitgave te verkennen.

Met warme alumni-groeten,

Karen De Windt
Voorzitter

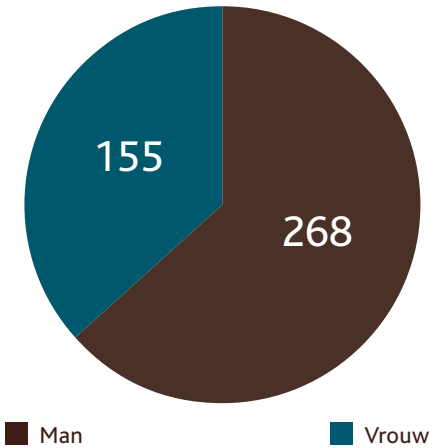
Cijfers over studenten geschiedenis

De KU Leuven biedt ons op haar website heel wat cijfermateriaal over haar studenten aan. VHL geeft haar leden graag een overzicht van de cijfers over de geschiedenisstudenten.

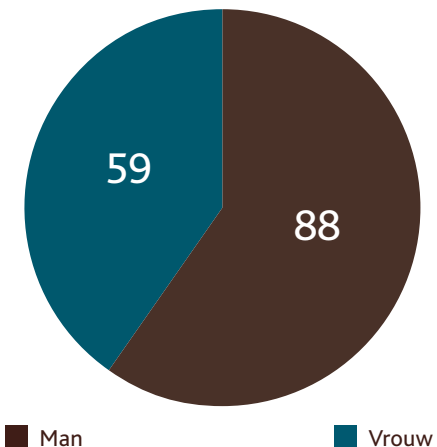
In het academiejaar 2017-2018 zijn er 383 studenten ingeschreven in de Bachelor Geschiedenis in Leuven. Dit is een daling van 9,9% tegenover vorig jaar. Aan de KULAK zijn slechts 40 studenten ingeschreven, zo'n 7% minder dan vorig jaar. Wanneer we beide campussen samen bekijken, zien we dat er 268 mannen en 155 vrouwen ingeschreven zijn. Geschiedenis blijkt dus nog steeds een mannenrichting te zijn, terwijl de andere richtingen (behalve Archeologie en het uitdovende slavistiek en Oost-Europakunde) juist meer vrouwen tellen in hun rangen dan mannen. In totaal zien we dat enkel Archeologie en Arabistiek en Islamkunde meer ingeschreven studenten in hun bachelor hebben dan vorig jaar aan de faculteit Letteren.

Wanneer we naar de master Geschiedenis gaan kijken, zien we ook hier een daling in het aantal studenten tegenover vorig jaar. De master Geschiedenis telt 134 studenten, 2,2% minder dan vorig jaar, en de master Geschiedenis van de Oudheid telt slechts 13 studenten, maar liefst 27,8% minder dan vorig jaar. Deze laatste richting kent wel meer vrouwen (8) dan mannen (5), slecht een klein verschil dus. In de master Geschiedenis zitten 83 mannen en 51 vrouwen. De twee afstudeerrichtingen zijn dus samen goed voor 147 studenten.

Aantal studenten Bachelor Geschiedenis 2017-2018

Aantal studenten Master Geschiedenis & Master Geschiedenis in de Oudheid 2017-2018

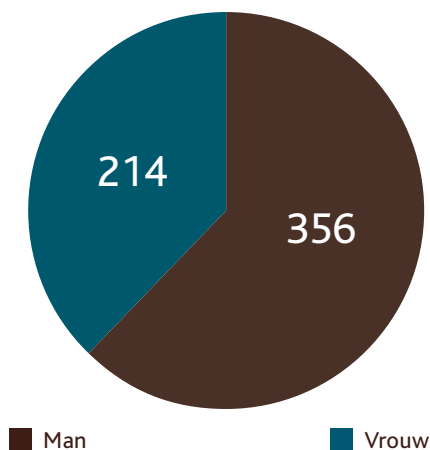

In totaal, bachelor en master bij elkaar, komen we dus uit op 570 studenten die ingeschreven zijn in de richting Geschiedenis aan de KU Leuven.

Voor het academiejaar 2017-2018 werden er in Leuven 112 nieuwe bachelors ingeschreven, wat een daling is met 13,2% tegenover vorig jaar. Aan de KULAK werden er 19 nieuwe bachelors ingeschreven, wat een daling is met 13,6% tegenover vorig jaar. Het aantal nieuwe studenten daalt dus snel.

Gelukkig zorgen we ook voor een uitstroom aan gemotiveerde leerkrachten (helaas geen exacte cijfers voorhanden), die hopelijk weer heel wat nieuwe scholieren kunnen inspireren om de stap naar Geschiedenis te zetten.

Totaal aantal studenten Geschiedenis
2017-2018

Karen De Windt

Historische weetjes: wist je dat ...

Pocahontas echt heeft bestaan? Zij is de heldin uit de Walt Disney-film (1995), maar heette oorspronkelijk Mataoka (1596-1617), die ook Pocahontas werd genoemd, wat speels meisje betekent. Zij was de dochter van het stamhoofd van de Powhatan-indianen in het gebied rond Tidewater (Virginia). In 1612 werd ze gegijzeld door enkele kolonisten, in de hoop haar te kunnen ruilen voor gevangenen makers. In die tijd leerde ze Engels en werd ze gedoopt als Rebecca. Ze trouwde in 1614 met John Rolfe, een van de drijvende krachten achter een tabaksplantage in Virginia. In 1616 werd Pocahontas als een "Indiaanse prinses" naar Engeland gebracht om koning James I te ontmoeten. Vlak voor haar terugreis werd ze echter ziek en overleed. Ze werd begraven in Gravesend (Kent). Haar enige kind was Thomas Rolfe.

Nieuws van VHL

VHL-lezing 10 oktober 2018

Geregeld organiseert VHL een lezing, doorgaans met veel succes. Noteer alvast in uw agenda een lezing in het najaar door Leen Van Molle. Hierbij een korte opgave van de inhoud.

Boeren, brood en buitenlucht: de paradoxen van de rurale moderniteit

Voor wie gewoon is aan weidse vergezichten met eindeloze graanackers, grasland en bossen is het vreemd, misschien zelfs komisch te willen spreken over "Boeren, brood en buitenlucht" in een land als België. Waar is de 'boerenbuiten' gebleven? Het platteland viel ten prooi aan een drievoudig sluipend proces: ten eerste 'de-ruralisering', of anders geformuleerd suburbanisering en verstedelijking van dorpen; ten tweede 'de-agrarisering' ten voordele van andere functies zoals verspreide bewoning, verkeerswegen, commerciële en industriële vestigingen; en ten derde 'ontboering', want boeren werden een rareiteit naast de vele woonforenzen die het platteland tot een villegiatuur maakten.

De lezing wil de paradoxale omgang blootleggen van de westerse moderniteit met landbouw en voeding, platteland en boerenbevolking. "Erwachen heiterer Gefühle bei den Ankunft auf dem Lande", zo schreef Beethoven boven zijn pastorale symfonie in het begin van de negentiende eeuw. Intussen heeft de westerse 'homo urbanus' het trio landbouw, platteland en boeren steeds weer omarmd, maar ook verguisd en verminkt. De rurale verbeelding botst met realiteiten als honger en obesitas: het maakwerk van de moderniteit dat als het mythisch serpent in zijn eigen staart bijt?

Praktisch

Wat? Lezing door Leen van Molle: "Boeren, brood en buitenlucht: de paradoxen van de rurale moderniteit"

Wanneer? woensdag 10 oktober 2018 om 20 uur

Waar? Justus Lipsiuszaal (Erasmushuis, 08.16), met achteraf een receptie in de inkomhal van het Erasmushuis

Reünies

Reünie afstudeerjaar 1967

*H*et afstudeerjaar 1967 beleefde in 2017 een gouden jubileum. Daarom bezorgen we ook een originele foto van het afstudeerjaar in het roemrijke jaar 1967. Het jaar is sinds kort zwaar beproefd door enkele overlijdens, waarover meer achteraan in dit tijdschrift.

Leuven – 'gouden' reünie – 5 oktober 2017

In 1967 wuifden wij Leuven en onze Alma Mater vaarwel toe na – voor de meesten – vier boeiende jaren met grondige veranderingen in de periode 1963 en 1967. Van een vrij stabiele maatschappij evolueerden wij naar een rebelse tijd met het losbreken van de strijd rond Leuven-Vlaams en de opkomst van de maatschappijkritiek door de studentenvakbeweging, dat alles doorspekt met luidruchtige contestatie en heftige betogingen.

Foto 1967 (telkens van links naar rechts): 1ste rij: Danielle Chaltin, Maria Van de Mosselaer, Martine Vandenberghe; 2de rij: Jef Festjens, Karel Veraghtert, Francine Janssens, Gaby Jacobs, Chantal Mignon, Maria Hoeben, Denise Keymolén, Reinhilde Dewachter; 3de rij: Guy Hochepeid, Noël Bernaerts, Monique Van Opendenbosch, Monica Van Kerrebroeck, Annie Depreeuw, Marcel Van Peer; 4de rij: Bernard Decraene, Paul Frederix, Françoise Staessens, Marie-Louise Hendriks, Frieda Tibax, Ludo Neyts, Ludo Mateusen; 5de rij: Werner Verbeke, Marc Van Uffelen, Jean Vrancken, Leo Voet, Monique Vandenberghe, Etienne Heeren, Paul De Coninck, Jo Cuppens; Ontbreken: Lu Gijsemans, Miel Heynen, Johan Thys, Jan Wolters Van der Wey.

Tachtig schachten begonnen vol moed in 1963 aan de eerste kandidatuur. Volgens onze toenmalige hoofdmonitor, nu emeritus Professor Dr. Michel Cloet, viel echter in dat jaar reeds ongeveer de helft af. Met 36 belandden we uiteindelijk in de tweede licentie. In de eerste zittijd 1967 bleek dat Bernard De Craene, zoals altijd, de sprint had gewonnen. Hij was de enige die zijn verhandeling op tijd had afgerond. De volgende zittijd(en) druppelde de rest, sommige jaren later, over de universitaire eindmeet.

De lichting 1963-1967 was een heel fijne jaargroep met veel verscheidenheid. We kwamen uit alle windstreken: van Roeselare tot Maaseik, van Kalmthout tot Vlaams-Brabant. We kenden – en spraken soms – heel verschillende dialecten. We kwamen naar Leuven als 'echte' onwennige schachten uit toen nog niet-gemengde jongens- en meisjesscholen. Natuurlijk waren er heel erg verschillende karakters met in de woelige tijd van de licenties ook grote verschillen in maatschappelijke visies zonder dat er evenwel sprake was van cliëkvorming. Ook de vier priesters, twee seminaristen en twee zusters van ons jaar waren zeer actieve leden van de historische kring en namen enthousiast deel aan de talrijke activiteiten van ons jaar. We organiseerden o.a. startdagen, weekends in Anseremme, uitstappen en zelfs een meerdaagse excursie naar Luxemburg.

Voor onze 'gouden reünie' op 5 oktober 2018 hadden we – hoe kon het anders – Leuven als locatie gekozen. We werden welkom geheten in de gloednieuwe ontvangstruimte in de universiteitshallen. We waren verheugd dat toenmalige assistent, nu emeritus Professor Dr. Raf De Keyser en Michel Cloet op onze uitnodiging waren ingegaan als speciale gasten voor het ochtendgedeelte. Enkele jaargenoten hadden zich wegens ziekte in extremis moeten afmelden. Bijzonder betreurden wij het overlijden sinds de reünie in 2015 van jaargenote Denise Keymolen, echtgenote van Paul De Coninck en van Maria Teresa Tolosa Bribian, echtgenote van Werner Verbeke. Toch was de opkomst, zoals bij de vorige bijeenkomsten, weer groot met 23 jaargenoten en een tiental partners.

Door de goede zorgen van Karel Veraghtert werden wij in de voormiddag ontvangen in de mooie rectorale salons in de Hallen. In dit exclusief kader werden wij opgewacht door prof. Herman Daems, voorzitter van de raad van Bestuur van de KU Leuven. Afgestudeerd in 1968 en gepromoveerd in 1975 bij Professor Dr. Van der Wee nam hij meerdere jaren als eminent econoom deel aan de 'Workshop on Quantitative Economic History'. Als topbestuurder van de KU Leuven was hij de aangewezen man om ons de complexe organisatie en de evolutie van onze Alma Mater tussen 1967 en 2017 van binnenuit te schetsen. Hij maakte ons ook duidelijk dat 'onze' universiteit niet alleen nog steeds de topuniversiteit blijft in België maar ook op wereldvlak tot een elitegroep behoort.

Het middagprogramma vond plaats in het historisch kader van de Faculty Club, het restaurant van de KU Leuven op het Oud-Begijnhof. Hier voegden zich bij ons ook Jef Festjens, Jean Vrancken en zijn echtgenote. We beseften die namiddag nog niet dat het de laatste keer was dat we Jef en Jean in ons midden hadden. Zij overleden immers in respectievelijk

december 2017 en februari 2018. Bovendien overleed in december 2017 ook Leo Voet, die door zijn ziekte in Leuven niet kon aanwezig zijn. (zie in memoriam). Tussen de gangen van het uitstekend diner was er ruimte voor een gezellige babbel, opgevrolijkt met de traditionele uitvoering van 'Carmen' door Miel Heynen (uit Ierland overgekomen voor deze reünie) en een vertoning van foto's uit de oude doos.

Naar goede gewoonte was er ook bij onze 'gouden reünie' weer een historisch bezoek op het programma voorzien. Deze keer niet aan een museum of een stadswandeling maar aan de kapel van het H. Hartinstituut in Heverlee. Voor velen onder ons was het een hernieuwde kennismaking met deze in het Leuvense befaamde school. De meesten hadden immers in dit instituut, onder supervisie van Dr. Jules De Mey de knepen van het leraarschap geleerd

Foto Reünie 1967 (telkens van links naar rechts): 1ste rij: Ludo Mateusen, Etienne Heeren, Prof. Raf de Keyser en echtgenote, Martine Vandenberghe, Prof. Herman Daems, Karel Veraghtert, Annemie (echtgenote Ludo Mateusen), Monica (echtg. Miel Heynen); 2de rij: Marie-Louise (vriendin Etienne Heeren), Joris (echtg. Martine Vandenberghe) Danielle Chaltin, Laurette (echtg. Karel Veraghtert), Gaby Jacobs, Paul Deconinck; 3de rij: Marie-Louise Hendrixx, Frieda Tibax, Mark (echtg. Monique Van Opendbosch), Jan (echtg. Danielle Chaltin); 4de rij: Marcel Van Peer; Monique Van Opendbosch, Ludo Neys; 5de rij: Miel Heynen, Guy Hoche pied, Werner Verbeke, Bernard Decreane, Theo (echtg. Marie-Louise Hendrixx); 6de rij: Reinhilde Dewachter; Maria Hoeben, Prof. Michel Cloet, Louis (echtg. Frieda Tibax), Johan Thys; Ontbrekend op de foto, maar wel aanwezig op het namiddagprogramma: Jean Vrancken, Suzy (echtg. Jean Vrancken), Jef Festjens en Lu Gijsemans. Met dank aan de fotograaf Willy Boeckx (echtg. Gaby Jacobs)

en daarna succesvol jarenlang zelf toegepast. Daniëlle Chaltin had gezorgd voor een deskundige rondleiding in de prachtige modernistische kapel (1930-1932), een te weinig gekend historisch erfgoed in het Leuvense.

Gans de samenkomst verliep in een gezellige en warme sfeer van samenhorigheid en gelijkwaardigheid. We vroegen we ons af waarom de band tussen de jaargenoten nog altijd zo sterk blijft na een halve eeuw. Was het misschien het aantal meisjes (en zusters) dat een heel belangrijke rol speelde? In een tijd dat het feminisme nog moest uitgevonden worden, waren zij het die een duidelijke stempel op de sfeer in ons jaar drukten. Er was ook een grote openheid en nieuwsgierigheid voor andere opvattingen in een geest van acceptatie en respect. Er werd veel gediscussieerd in de rebelse zestiger jaren. Er waren nieuwe maatschappijvisies maar verschillen in mening werden geaccepteerd en gerespecteerd. Misschien zochten we op onze weg naar volwassenheid een veilig warm nest dat 'ons jaar' kon bieden. Het feit dat we een halve eeuw lang nog altijd regelmatig - sinds een tiental jaren tweemaal - talrijk blijven samenkomen bewijst toch dat we dankbaar zijn dat we samen een mooie studententijd hebben gekend aan de Leuvense Alma Mater met uiteraard zijn Historische Kring. We kijken nu al uit naar onze volgende reünie in 2019 in Izegem.

Met dank aan Karel Veraghtert, Gaby Jacobs en Daniëlle Chaltin voor een perfecte organisatie van deze dag

Ludo Mateusen

Reünie afstudeerjaar 1971

Sinds 1972 heeft "de 2de licentie Moderne Geschiedenis van 1970-1971" de gewoonte om elk jaar, en telkens op een andere locatie, bijeen te komen. Enkele keren is de reünie niet doorgegaan, maar alles samen werd de bijeenkomst toch al een 40-tal keren met succes georganiseerd. Sinds enkele jaren is de eerste zaterdag van september de dag van de reünie. We publiceren deze keer de verslagen van de reünies van 2016 en 2017.

Reünie 4 september 2016 in Leuven

Op 4 september 2016, een zonovergoten zaterdag die nog helemaal de vakantiesfeer uitstraalde, trokken een aantal historici, al dan niet samen met hun partner, van in de vroege ochtend naar Leuven voor een jaarlijks terugkerend ritueel: de "jaarbijeenkomst". Ter gelegenheid van "45 jaar afstuderen", lag het voor de hand dat Leuven in 2016 de meest aangewezen locatie was. De bijeenkomst verliep volgens de beproefde formule: welkom met koffie, dan een bezoek, daarna gezamenlijk middagmaal gevolgd door een wandeling. Staf Janssens was verantwoordelijk voor de organisatie en voor het verloop van de dag.

Vanaf 9 u. liep de gelagzaal van "de Cuythoek" aan de Kapucijnenvoer langzaam vol. Sommigen waren er al sinds enkele jaren niet meer bij geweest, maar zij voelden zich snel "thuis". Velen waren echter "oude getrouwen", die er in de mate van het mogelijke graag elk jaar bij willen zijn. Dat er in een gelegenheid aan de Kapucijnenvoer was afgesproken, was niet toevallig. De groep werd om 10 u. op de ziekenhuissite Sint-Rafaël bij HistarUZ verwacht.

HistarUZ beheert de erfgoedcollectie van het UZ Leuven en is gevestigd in een vleugel van de oude Sint-Rafaëlskliniek. In de kapel (uit 1928) op de eerste verdieping werden de werking en de collectie van HistarUZ toegelicht. Daarna konden de 26 aanwezigen, in twee groepjes verdeeld, onder begeleiding van een HistarUZ-vrijwilliger de als museale ruimte bewaarde vleugel van de kliniek bezoeken: de ziekenhuisgangen met patiëntenkamers en staflokalen van de verpleegeenheden, diverse onderzoeks- en behandelingskamers en een operatiezaal, alles zorgvuldig ingericht met authentiek meubilair uit de jaren 1940-1960 en voorzien van de bijpassende accommodatie en apparatuur. Het nabijgelegen auditorium waar van in de jaren 1930 tot in de jaren 1970 talloze studenten les hebben gevolgd, maakt duidelijk hoe

Van links naar rechts: Els Neuville, Harry Klinkers, Mieke Grypdonck, Hilde Meerseman, Marcel Gielis, Kathleen Dubaere, Luc Thomassen, Annita Menschaert, Geo Vande Winkel, Leo Vreys, Bert Mersch, Martha Peeters, Nes Henrotte, Lena Pipe, Myriam Bostoen, Rie Vanvoorden, Carla Corbeel, Rozemie Steyaert, Jacqueline Lannoye, Dirk Cardoen, Nichel Nuyttens, Griet Wijnants, Staf Janssens, Marleen Theunissen, Leon Vanhees.

in een universitair ziekenhuis medische zorg, onderzoek en onderwijs onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het bezoek was een boeiende en indrukwekkende kennismaking met meer dan 75 jaar geschiedenis van de geneeskunde en van de medische zorg aan de Leuvense universiteit.

Voor het middagmaal was in 'De Molen' bij de Parkabdij gereserveerd. Aan tafel, in de zaal boven de Sint-Janspoort die bij de gerestaureerde watermolen en het daarin gevestigd restaurant hoort, was er gelegenheid genoeg om de gesprekken van de voormiddag verder te zetten. Het weer was eigenlijk te mooi om binnen te zitten. Daarom maakten we na het middagmaal een grote wandeling rond de abdijvijvers. Het warme weer had er voor gezorgd dat velen tot slot nog wel iets wilden drinken. Het terras van 'De Molen' zat vol, maar op een terras aan het Martelarenplein in Leuven kon de dag met een verfrissende drank of met een "dame blanche" worden afgesloten.

De jaargenoten van "de 2de licentie van 1970-1971" zijn vastbesloten om hun reünies niet op te geven. Het jaarlijks weerzien geeft de gelegenheid om in een hartelijke en ongedwongen sfeer elkaar weer te zien en om lief en leed te delen. Op 2 september 2017 is Marleen Theunissen gastvrouw in Breda.

Reünie 2 september 2017 in Breda

Dit jaar is het 50 jaar geleden dat wij onze studie "Moderne Geschiedenis" aan de Leuvense Alma Mater begonnen. Wij wilden deze mijlpaal als rechtgeaarde historici gedenken, herdenken en bepraten in de historische stad Breda⁽¹⁾. De keuze voor Breda werd gemaakt door Marleen Theunissen, die dit jaar de reünie mocht organiseren. Na het behalen van haar licentiaatsdiploma vestigde zij zich in 1972 in Nederland, waar zij momenteel in Goirle, vlakbij Breda woont.

Van heinde en ver, per auto, per trein en zelfs per caravan, kwamen de jubilerende historici en hun partners rond de klok van tien toe in "de Colonie" aan de Grote Markt. Na gezellig babbelen, met een al of niet "aangeklede koffie", thee of frisdrank, togen we gezamenlijk te voet naar het **Nassau Baroniemonument** in het Stadspark Valkenberg, waar de stadsgids ons om 11.30 u. opwachtte. Het Nassau-Baroniemonument, of

(1) Aanwezig waren: Leon Vanhees en Jacqueline Lannoye, Michel Nuyttens en Els Neuville; Paul Soetaert, Staf Janssens en Mieke Grypdonck, Rie Vanvoorden, Nes Henrotte en Riet Vanclouvenbergen, Roel Verstaen, Lena Pype en Dirk Cardoen, Geo Vande Winkel en Rozemie Steyaert; Lea Kempnaers; Marleen Theunissen en Harry Klinkers. Bericht van verhindering werd ontvangen van: Bert Mersch en Martha Peeters, Griet Wynants, Frans Chanterie, Paul Quartier, Johan Gerits, Klaar de Moor, Hilde Meersseman, Nina Vanthuyne, Bea Arikx, Myriam Bostoën, Annita Menschaert, Luc Thomassen, Carla Corbeel, Anne van Herreweghen, Jos Van Pelt en Marcel Gielis.

kortweg Baroniemonument, is een ontwerp van de Nederlandse (katholieke) architect Pierre Cuypers en werd op 3 juli 1905 door koningin Wilhelmina onthuld. Het was dat jaar precies 500 jaar geleden, dat graaf Engelbrecht I van Nassau na zijn huwelijk met de welgestelde Johanna van Polanen zijn "Blijde Inkomst" hield als heer van Breda. Daarna vestigde de dynastie van Nassau, later Oranje-Nassau, zich in de Nederlanden.

We vervolgende onze weg richting het nabijgelegen Kasteel van Breda. In dit kasteel is sinds 1826 de Koninklijke Militaire Academie (KMA) gevestigd, waar de officieren van de Nederlandse Krijgsmacht worden opgeleid.

De Heren van Breda, telgen uit het vorstendom Oranje-Nassau, hebben in dit kasteel sedert de eerste helft van de 15de eeuw gewoond en hof gehouden. Het behoorde oorspronkelijk toe aan de Polanen. De nazaten van graaf

Van links naar rechts: Paul Soetaert, Rozemie Steyaert, Rie Vanvoorden, Harry Klinkers, Marleen Theunissen, Dirk Cardoen, Lea Kempnaers, Nes Hemrotte, Michel Nuyttens, Riet Vancluwbergen, Els Newville, Roel Verstaen, Lena Pype, Leon Vanhees, Jacqueline Lannoje, Geo Vande Winkel, Mieke Grypdonck, Staf Janssens.

Engelbrecht I van Nassau en zijn gemalin Johanna van Polanen erfden het. Graaf Engelbrecht liet overigens bij zijn huwelijk met Johanna een riant appartement in het kasteel bouwen.

Graaf Jan IV van Nassau paste het middeleeuwse kasteel in de loop van de jaren aan de eisen van de moderne tijd aan en liet een laatgotische vleugel aanbouwen. Hij legde ook een omwalling als verdediging aan. In de jaren dertig van de 16de eeuw liet graaf Hendrik III het kasteel verbouwen tot een toonaangevend renaissance paleis naar Zuid-Europees voorbeeld, met pracht en praal, ontworpen door kunstenaar-architect Tommasco Vincidor de Bologna, een leerling van Rafael. In 1828, toen de KMA in het gebouwencomplex kwam, is veel van deze renaissance-grandeur jammer genoeg gesloopt.

Na een bezoek aan de binnenhof van de KMA (het "kleine Haagje van het Zuiden"!) liepen we richting Grote of Onze-Lieve-Vrouwekerk, als belangrijkste monument van het huidige Breda. De kerk is tussen 1410 en 1547 gebouwd door de Nassaus. Zeer bijzonder is de Prinsenkapel, waar de vroege leden van het geslacht Nassau-Dillenburg, begraven liggen. In deze kapel bevindt zich het **praalgraf van Engelbrecht I van Nassau** en zijn gemalin Johanna van Polanen.

Hun achterkleinzoon, Hendrik III van Nassau-Breda, liet de kapel in 1530-1525 als mausoleum voor zijn ouders bouwen. Uiteindelijk liggen er 17 leden van de familie begraven (incl. René van Chalon, prins van Oranje en zoon van Hendrik III en diens tweede vrouw Claudia van Chalon). In 1530 erfde René van Chalon van zijn kinderloos gestorven oom Filibert van Chalon (1502-1530) het vorstendom Orange in Frankrijk. René (1519-1544) erfde in 1530 de titel van Prins van Oranje en werd daardoor soeverein vorst (dus onafhankelijk van keizer Karel V). In 1544 erfde zijn neef Willem van Nassau (Willem de Zwijger), de titel Prins van Oranje.

Als afsluiting van onze historische stadswandeling bezochten wij het **begijnhof**. Dit is door muren omringd complex omvat 29 huisjes, een kleine kerk (de Catharinakerk, uit 1836-1838) en een kruidentuin. Het begijnhof bestaat 750 jaar in 2017. Bij de ingang bevindt zich de Waalse Kerk. Deze van oorsprong katholieke kerk, die door Johanna van Polanen in 1440 is gesticht, werd in 1590, bij de verovering van Breda door prins Maurits van Nassau, van de katholieken afgenomen. In 1625 heroverden de Spanjaarden de stad en kregen de begijnen de kerk weer terug. In 1637 werden de Spanjaarden verjaagd door

prins Maurits. Na de Vrede van Munster (1648) is de kerk opnieuw een protestantse gebedshuis geworden. Tot op de dag van vandaag wordt er wekelijks een protestantse kerkdienst in het Frans gehouden.

Na afscheid van onze voortreffelijke gids en het maken van de groepsfoto, wandelden we naar de Grote Markt, waar we in de Boterhal uitvoerig dineerden. Rond 17 u. keerde iedereen tevreden huiswaarts.

Volgend jaar bezoeken we o.l.v. Rie Vanvoorden, de Oranjestad Diest. Gedurende bijna drie eeuwen waren de graven van Nassau, de latere prinsen van Oranje-Nassau, Heer van Diest. Prins Filips Willem, de oudste zoon van Willem van Oranje, overleed in 1618 te Brussel. Hij ligt in Diest in de Sint-Sulpitiuskerk begraven. Diest maakt, samen met Breda (NL), Dillenburg (D) en Orange (F), deel uit van de "Unie van de Oranjesteden", die op 31 augustus 1965 in Breda werd opgericht.

Harry Klinkers, namens Marleen Theunissen

Historische weetjes: wist je dat ...

De caravan ontstaan is in Engeland? De inspiratie kwam van de zigeuners, die in kunstig bewerkte wagens door het land trokken. De Britse marine-chirurgijn en jeugdboekenschrijver William Gordon Stables (1837-1919) besloot in 1885 zijn jongensdroom waar te maken en liet naar eigen ontwerp een houten kampeerwagen maken, waarmee hij een 2000 kilometer lange tocht ondernam van zijn woonplaats Twyford naar het Schotse Inverness. Hij deed er drie maanden over. De caravan werd toen nog getrokken door een paard, maar de eerste gemotoriseerde caravan (met één as achter een auto) ontstond in 1919, eveneens in Engeland.

Opleiding geschiedenis in beweging

De opleiding *Geschiedenis is in volle beweging*. Vorig jaar werd de Master grondig her-
vormd, dit jaar was de Bachelor aan de beurt, en voor volgend jaar staan er nog meer
vernieuwingen in de steigers. We berichten er verder over in de volgende nummers van
Tijdingen. Ondertussen krijgt ook de website een nieuw jasje.

Surf zeker al eens naar: <https://www.arts.kuleuven.be/geschiedenis/>.

Als je in de menubalk bovenaan op *Studeren* klikt, word je doorverwezen naar alle opleidingen.
De link *Onderzoek* brengt je bij de nieuwe pagina van de Onderzoekseenheid. Die bevat onder
meer een korte geschiedenis van de Leuvense geschiedenis. Bij wijze van smaakmaker hernemen
we hieronder de tekst.

Eerste eeuwen

Al snel na de stichting van de universiteit in 1425 heb-
ben professoren in Leuven het verleden bestudeerd.
Een van de bekendste voorbeelden is de humanist
Justus Lipsius (1547-1606), die door koning Filips II tot
officiële geschiedschrijver werd benoemd. Universi-
teitsbibliothecaris Jean-Noël Paquot (1722-1803)
kreeg van keizerin Maria-Theresia de titel van *historio-
graphe de sa Majesté*. Anderen schreven geen geschie-
denis, maar zetten in op de infrastructuur. Cornelius
Franciscus de Nelis (1736-1798) bijvoorbeeld richtte
de universitaire pers op.

In de negentiende eeuw werd geschiedenis als weten-
schappelijke discipline steeds belangrijker. Baron
Frédéric de Reiffenberg (1795-1850) was een van de
meest productieve professoren aan de Rijksuniversiteit
Leuven (1817-1835) en werd in 1837 de eerste conservator van de nieuw opgerichte Konink-
lijke Bibliotheek van België. Pierre de Ram (1804-1865) was de eerste rector magnificus van
de nieuwe Katholieke Universiteit, die in 1834 werd gesticht in Mechelen en in 1835 naar
Leuven verhuisde. Ook hij wijdde zich aan de studie van het verleden, met name de kerk-
geschiedenis. Jan Baptist David (1801-1866) bekleedde de eerste leerstoel Vaderlandse
Geschiedenis in Leuven. Hij waagde zich, als vele anderen van zijn tijdgenoten, aan het schrij-
ven van een nationale geschiedenis (1842-1866). Het Davidsfonds zou naar hem worden
genoemd.

Justus Lipsius
© KU Leuven Bibliotheken.
Bijzondere collecties

Historisch Seminarie

Tot 1890 werd geschiedenis alleen in de kandidaturen van andere opleidingen gedoceerd. Naast de vaderlandse geschiedenis (die later werd herdoopt in 'Politieke geschiedenis van België') bestonden er vakken over oudheid en middeleeuwen, en vanaf 1877 ook over nieuwe geschiedenis. In 1885 werd een *Conférence d'histoire* opgericht, een 'historisch laboratorium', waarin studenten zich methodologisch konden scholen en zich op het doctoraat konden voorbereiden. Na de wet van 1890 over universitaire graden en programma's werd Geschiedenis een van de vijf onderdelen van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte.

De Leuvense pionier van deze meer methodologisch opgezette specialisatie was Charles Moeller (1838-1922). Twee van zijn studenten en latere collega's zetten zijn werk verder en werden de belangrijkste Leuvense pleitbezorgers van de verwetenschappelijking van het historisch *métier*. Monseigneur Pieter-Jozef Sencie (1865-1941) werkte aanvankelijk vooral over oude geschiedenis, maar verloor zijn boeken en aantekeningen in de brand van 1914. Na de Oorlog zette hij zich sterk in voor de vernederlandsing van de Leuvense universiteit, onder meer als medestichter en voorzitter van de vereniging Vlaamse Leergangen.

De mediëvist en kerkhistoricus Alfred Cauchie (1860-1922) was de werkelijke grondlegger van de Leuvense historische school. Hij bracht alle practica samen in één historisch 'seminarie', waar studenten historische methode en oefeningen kregen en werden aangemoedigd om zelfstandig onderzoek te verrichten. Het seminarie beschikte vanaf 1899 over een eigen lokaal met een gespecialiseerde bibliotheek en werd al in 1905 vergeleken met de "Ecole pratique des hautes études" in Parijs. Cauchie richtte ook de *Revue d'histoire ecclésiastique* (1900) op en was medestichter van het Belgisch Historisch Instituut in Rome (1902).

Alfred Cauchie
© Universiteitsarchief KU Leuven

Licentiaatsopleiding

In de volgende decennia werd dit model generatie na generatie verder uitgebouwd. De profielen van de hoogleraren konden sterk van elkaar verschillen. Leon van der Essen (1883-1963) bestudeerde aanvankelijk het vroege Christendom, maar is vooral bekend geworden met zijn vijfdelige biografie van Alexander Farnese (1933-1937). Léopold Génicot (1914-1995) paste statistische methoden en prille informatica toe op de studie van de middeleeuwen en publiceerde ook over de geschiedenis van Wallonië. Jan A. van Houtte (1913-2002) werkte vooral over economische geschiedenis, onder meer van de steden Brugge en

Antwerpen. Hij plaatste die vaak in een breder Europees en globaal kader en stimuleerde ook de samenwerking met Nederlandse historici. Willy Peremans (1907-1986) verrichtte dan weer baanbrekend werk in de papyrologie en de studie van Ptolemeïsch Egypte, en was net als zijn leermeester Sencie actief in de vernederlandsing van de universiteit.

Een belangrijk keerpunt was de invoering van de wetelijke graad van licentiaat in 1929. Tot dan deed je je kandidatuur in 'Philosophie et Lettres' en ging je nadien eventueel nog voor een doctoraat in de geschiedenis. Vanaf 1933-34 studeerden er jaarlijks tien tot twintig licentiaten in de geschiedenis af aan het Nederlandstalig stelsel (Leuven had daarnaast ook een Franstalige rol). De meesten waren mannen, maar af en toe behaalde ook een vrouw haar diploma. De universiteit stond sinds 1920-21 open voor meisjes. De eerste Leuvense historica – de kloosterzuster Adèle Van Assche – schreef zich in dat jaar in en behoorde dus tot de groep van allereerste vrouwelijke studenten in Leuven.

De wind van 1968

Het einde van de jaren zestig leidde tot een reeks veranderingen. In 1968-69 werd een nieuw programma goedgekeurd, dat de klemtoon op de geschiedenis van instellingen verbreedde naar andere domeinen. In 1970 werd de Leuvense universiteit officieel gesplitst tussen een Franstalige universiteit in Louvain-la-Neuve en een eentalig Nederlandse KU Leuven. Daar werd in 1971 het Departement Geschiedenis opgericht. Het was aanvankelijk gehuisvest in de Leopoldstraat, maar verhuisde in 1975 naar het nieuwe faculteitsgebouw op de Blijde-Inkomststraat.

Het historische onderzoek in Leuven bleef zowel nationaal als internationaal hoge toppen scheren. De economisch historicus Herman van der Wee (°1928) werd wereldvermaard: hij verbleef onder meer drie keer aan het "Institute for Advanced Study" in Princeton, was *visiting professor* aan Harvard, Oxford, Cambridge en de Sorbonne, en werd in 1996 in de adelstand opgenomen. Lode Wils (°1929) is vooral bekend als historicus van de Vlaamse Beweging, maar was ook een pionier voor de politieke geschiedenis van de nieuwste en de hedendaagse tijd.

Mondeling examen bij Willy Peremans, jaren 1950.

Foto Robert Martin

© Universiteitsarchief KU Leuven

Lode Wils

© Universiteitsarchief KU Leuven

Geschiedenis in Leuven vandaag

Vanaf de jaren tachtig namen de studentenaantallen spectaculair toe. In 1981-82 studeerden er voor het eerst meer dan honderd licentiaten af. Het recordjaar was 1996-97, met 147 nieuwe licentiaten. Geschiedenis vormt nu al decennialang een van de grootste opleidingen en onderzoekseenheden van de faculteit Letteren.

Het ziet er tegenwoordig helemaal anders uit dan vroeger. Dat komt mede door de curriculumhervorming vanaf 2004-05. In het kader van de harmonisering van het Europese hoger onderwijs ruimde de oude opdeling tussen kandidatuur en licentie van elk twee jaar plaats voor bachelor- en masteropleidingen van drie en één jaar. Dat leidde ook tot een reorganisatie van de faculteit. De studierichting Oude geschiedenis – tot dan deel van het Departement Klassieke Studies – werd bij Geschiedenis opgenomen. Het Departement Geschiedenis werd herdoopt tot de Onderzoekseenheid Geschiedenis. Zij bestaat uit vijf onderzoeksgroepen: Oudheid, Middeleeuwen, Nieuwe Tijd, Cultuurgeschiedenis vanaf 1750, en Moderniteit en samenleving 1800-2000 (Mosa).

*Groepsportret uit 1926 van Leuense geschiedenisstudenten: op de eerste rij achter de tafel zitten de professoren Leon Van der Essen en Albert de Meyer.
Foto G. Vermeylen
© Universiteitsarchief KU Leuven*

Idesbald Goddeeris

Historische weetjes: wist je dat ...

Boduognat ook een standbeeld heeft gehad, net als Ambiorix in Tongeren?

Boduognat was de leider van de Nerviërs en aanvoerder van een Belgisch coalitieleger tegen Caesar in 57 v.C. Zijn standbeeld werd gemaakt door beeldhouwer Joseph Ducaju en stond in het midden van de Belgiëlei, vlak bij de Nerviërsstraat. Het werd in 1954 afgebroken om de tramsporen recht te trekken. Het enige wat van het beeld nog rest is hoofd van de stervende held, vandaag te zien in de Antwerpse zoo tussen het groen.

Ooggetuige: Leuven 1968

Leuven is hot in 2018, want het is ondertussen vijftig jaar geleden dat "mei 68" plaats vond, waarin Leuven een glansrol speelde. Eindredacteur Edward De Maesschalck was toen student in Leuven en herinnert het zich alsof het gisteren was.

Het grote ongenoegen

Ik ben niet enkel in Leuven geboren en getogen, maar ik heb er ook geschiedenis gestudeerd tussen 1964 en 1968. Ik was dus in elk geval een bevoorrechte getuige van wat zich in die dagen in Leuven heeft afgespeeld. Toen ik later werkzaam was bij de Vlaamse televisie had ik dan ook een bijzondere belangstelling voor de journaals die m.b.t. de Leuvense kwestie waren gedraaid. Ik heb ze allemaal doorgenomen, samen met materiaal van de Franstalige en de Hollandse televisie, en maakte er in 1986 een televisiedocumentaire mee (*Het grote ongenoegen. Leuven in de jaren zestig*). Deze documentaire vormde in 2018 – vijftig jaar na datum – de basis voor een nieuwe documentaire film (*Leuven 1968*), die door Fonk Vzw o.l.v. Johan Van Schaeren werd geproduceerd. De film kende in Leuven heel wat succes en wordt vanaf april 2018 als DVD te koop aangeboden.

Bij het naspeuren van al dat filmmateriaal, viel het me op dat ik nooit zelf in beeld ben gekomen. Wél Louis Vos, later professor, die ik duidelijk herkende tijdens een betoging in Mechelen, en ook heel wat andere historici. Ik stond duidelijk nooit op de eerste rij, maar bovendien droeg ik in die dagen stevast een das en een kostuum, zodat ik door journalisten niet werd herkend als een echte rebel. Ik deed dat overigens met opzet, om mij af te zetten tegen de linkse rakkers die in die dagen het protest hadden gekaapt.

In 1966 vond het eerste grote studentenprotest plaats naar aanleiding van het mandement van de bisschoppen, die op zeer autoritaire wijze hadden verklaard dat de Leuvense katholieke universiteit één en ondeelbaar was en dat dit altijd zo zou blijven. We hadden toen net het Tweede Vaticaans concilie achter de rug (1962-1965), dat in het teken stond van het "aggiornamento", het bij de tijd brengen van de Kerk, en dus hadden velen gehoopt dat de bisschoppen wat meer voeling zouden hebben met de Vlaamse gemeenschap. *Quod non!* Dat verklaart ook de hevige rellen tegen het bisschoppelijk gezag in die dagen.

Foto door Roger Coenen van Edward De Maesschalck ca. 1966, met sjaal én das.

Meredith-mars in 1966

In oktober 1966 vond de zogenaamde Meredith-mars plaats, een voettocht van protesterende studenten van Oostende naar Leuven, geïnspireerd door de marsen van de Civil Rights-beweging van Amerikaanse zwarten in Amerika. Ik was toen negentien jaar en heb die mars van begin tot einde helemaal uitgelopen, in het aangenaam gezelschap van historica Denise Keymolen (†2016), later pionier van de vrouwengeschiedenis in België, en haar toekomstige echtgenoot, Paul De Coninck. Enkele zaken zijn me van die lange voettocht bijzonder bijgebleven.

Toen we in Oostende klaar stonden om te vertrekken, waren we met zowat 50 mensen, maar hoorden op de radio dat meerdere honderden studenten een voettocht naar Leuven waren begonnen. Daar is toen hartelijk om gelachen, maar ik heb op die dag mijn vurig geloof in een correcte berichtgeving voorgoed verloren. De groep groeide geleidelijk wel aan tot we na zes dagen stappen in Leuven arriveerden met vele duizenden studenten. De route ging van Oostende via Brugge, Gent, St-Niklaas, Antwerpen en Mechelen naar Leuven.

Op die eerste dag in West-Vlaanderen passeerden we door een West-Vlaams dorp, waar de burgemeester op de pui van het gemeentehuis een heftige communautaire speech afstak om ons een hart onder de riem te steken. Toen kwam Ludo Martens, de latere stichter van Amada, op de pui zijn standpunt verdedigen en gebruikte daarbij heel wat nieuwsoortige en moeilijke woorden als participatie, inspraak en anti-kapitalisme, tot grote verbazing en woede van dezelfde burgemeester. De stoet werd begeleid door een radiowagen die voortdurend en luid liedjes speelde van Boudewijn de Groot, zoals "Mijnheer de president" of "Een meisje van zestien". Ook de protestsong "We shall overcome" was nooit uit de lucht.

's Avonds werden we te slapen gelegd bij vrijwilligers, die zich daarvoor hadden aangeboden bij het organiserend comité, waarover we als deelnemers nauwelijks iets wisten. Veel later las ik dat behalve Leuvense studenten (KVHV) ook De Vlaamse Volksbeweging en Davidsfonds hadden meegewerkt. Hoe dan ook, lag ik op zekere avond in een kamertje bij een grote boekenkast, die ik natuurlijk aandachtig heb bekeken. Ik ontdekte er vooral veel Duits propagandamateriaal uit de Tweede Wereldoorlog. Het begon me toen voor het eerst te dagen dat in de strijd om Leuven Vlaams uiterst rechts en links een "monsterverbond" hadden gesloten om de verfransing in Leuven een halt toe te roepen.

Op weg naar Leuven

Naarmate we Leuven naderden, werd het aantal deelnemers steeds groter, wat me als "ancien" toch wel op de zenuwen begon te werken. Voorop liep nog steeds mijn oude vriend, Johan van Paemel, in battledress met een wapperende Vlaamse leeuw in de hand. Hij is te zien in nagenoeg alle opnames die de televisie heeft gemaakt. Ik liep nog altijd achteraan, met das en kostuum, en voelde me stilaan uitgesloten. In Mechelen kregen we een lunch-

pakket, maar dat werd mij geweigerd, omdat ik duidelijk geen echte rebel was. Daaruit heb ik geleerd dat schone schijn alles is in het leven.

In Leuven was de stoet erg indrukwekkend geworden, maar had ik mentaal al afgehaakt. Maar het was een mooie reis geweest en ik had dan toch mee "geschiedenis geschreven". Omdat ik in Leuven woonde, kon ik te voet naar huis en mijn ouders gerust stellen. Ze hadden elke avond naar televisie gekeken en mij nooit opgemerkt. Maar ik heb de rit wel degelijk uitgelopen, dat mag u van mij aannemen.

De zin voor relativering is voor mij een les geweest voor het leven. En toen ik in 1986 in een documentaire alles eens op een rijtje kon zetten, had ik geen vooroordelen meer. Het deed me dan ook veel plezier toen Paul Goossens, toch wel een bevoorrechte getuige, onlangs aan Fonk v.z.w. liet weten dat hij de film "een eerlijk relaas" vond.

Edward De Maesschalck

Foto door Roger Coenen van betogende studenten. De meesten op de foto behoorden tot het afstudeerjaar 1968.

Twee Antwerpse oorkondenboeken

Jozef Van den Nieuwenhuizen, een historicus in hart en nieren (afstudeerjaar 1950), was gedurende vele jaren werkzaam in het stadsarchief van Antwerpen en schreef talloze boeken en artikelen, vooral m.b.t. kerkgeschiedenis. Bovendien was hij gedurende meer dan 60 jaar archivaris van de kathedraal van Antwerpen. Uiteindelijk heeft hij nu twee oorkondenboeken uitgegeven, waarover verder meer. Wat we vooral leren uit zijn verhaal is "wat een archivaris lijden kan" door de onverschilligheid van vele verantwoordelijken tegenover documenten van soms meer dan 800 jaar oud.

Kennismaking met het kathedraalarchief

Mijn verhaal van het archief van de Antwerpse O.-L.-Vrouwekathedraal begint in 1952. Door het contact met de germanist Jef Van Cleemput speelde ik met de idee om een paleografische studie van de charters van het Antwerpse O.-L.-Vrouwekapittel te ondernemen. Daarvoor moest ik in de kathedraal geraken, waar alle archieven van het kapittel zich nog bevonden. In de eerste helft van de 19e eeuw waren deze archieven met de achtergebleven archieven van het bisdom opgeborgen op een verdieping in de zuidertoren. In 1846 kreeg ridder Léon de Burbure de Wesembeke toelating van de kerkfabriek ze daar weg te halen en

de klassering na te kijken. In 1853 was zijn werk voltooid. Alle charters waren door zijn handen gegaan, honderden documenten had hij aan de verschillende fondsen toegevoegd.

In het lokaaltje tussen de kerkmeesterskamer en het bureau, met een sluitsteen met het wapen van kapitteldeken Dinghens (1641-1658), werden dan kasten op maat aangebracht om de archieven op te bergen. Na De Burbure volgden vier archivariissen mekaar op. De laatste was J. Ernalsteen, afdelingshoofd bij het provinciebestuur, die ook het secretariaat en de boekhouding van de kerkfabriek verzorgde.

Ernalsteen liet mij toe de charters zelf in de dozen te zoeken. Charters van de kapelanieën stonden toen altijd sinds het einde van de oorlog in bruine "kolenzakjes" op de vloer van het archieflokaaltje. Toen ik die op hun plaats had teruggestoken, was schatbewaarder John Van Noten daarover zodanig tevreden, dat hij mij vroeg alle schabben eens "proper te maken". De volgestouwde kasten lieten echter niet toe enige verbetering in de bewaring aan te brengen. De charters zaten samengebonden met koordjes in pakjes opgepropt in dozen. In een hoge kast in de kerkmeesterskamer kwamen de processen van de officialiteit te voorschijn. Charters betreffende Merksem en Schoten lagen in een kast op een bruin papier achteloos op de grond. Toen de gesloten kastjes van de ter ziele gegane broederschapen in de kerkmeesterskamer werden opengebroken, kwamen daar nog allerlei documenten uit te voorschijn.

De eerste verhuizingen

Een voorstel om alle charters in omslagen te steken en het hele archief over te brengen op metalen rekken in een ander lokaal, vond bijval. Zo werd het doksaal van de winterkapel ingericht als archiefbewaarplaats. Deze kapel was in 1834 gebouwd als lokaal voor de zondagsschool. Tegen een muur was daar reeds een gedeelte van de muziekbibliotheek van kanunnik Striels geplaatst. Ik kon er beginnen met het opbergen van de 4.500 charters in omslagen in archiefdozen.

Ondertussen plande de schatbewaarder een definitieve behuizing voor het archief in de vroegere kapittelzaal. Deze ruimte tussen de kapelanensacristie en de grote sacristie was in de 19e eeuw door een muur in twee delen gesplitst. In het lokaal langs de binnenkoer maakten tussen de twee wereldoorlogen de steenkappers de gotische ornamenten, die de verweerde op de daken van de kooromgang moesten vervangen. Door een betonnen vloer aan te brengen ter hoogte van de dwarsbalken van de ramen, werd het lokaal minder hoog en werd erboven een bergruimte gecreëerd. Op 22 mei 1964 kon het nieuwe archieflokaal plechtig worden ingehuldigd door vicaris-generaal C. Eykens.

Twee en een half jaar later, eind 1966, stond een derde verhuis voor de deur. Kapitteldeken J. Van Brabant gebruikte de nakende overbrenging van de Antwerpse archieven uit het depot van het aartsbisdom te Mechelen als argument om het archieflokaal in te palmen als zijn "aula capitularis". Tussen het overlijden van deken Aertssens en de benoeming van deken

Lambrechts liet hij door het kerkbestuur beslissen de archieven over te brengen in de naburige kapelanensacristie. En zo geschiedde.

In de jaren 1978-1980 konden twee historicae in twee BTK-projecten worden aangeworven voor archiefwerk. Amanda Flebus maakte regesten van ca. 500 akten van de eigendommen van het kapittel in Berchem en van de verpachtingen van het kapittel (1404-1569). Katrien Bergé inventariseerde de testamenten van de kanunniken en kapelannen. Beiden zagen o.m. samen de documenten van de *Capsa rerum extraordinariarum* na en tekenden een inventaris op.

Nog meer verhuizingen

Toen de aannemer van de restauratiewerken van de kerk in 1989 boos werd, omdat de kapelanensacristie nog niet ontruimd was voor restauratie, kwam er de vierde verhuis aan. Deken Hamels droeg mij op te gaan onderhandelen voor een overbrenging van de archieven naar het Ruusbroecgenootschap. "De Jezuïeten moeten ook maar eens iets doen voor het bisdom", zei hij. Na een half jaar vergeefse pogingen om met de *pater praeses* een afspraak voor een gesprek te maken, raadde die mij aan hoofdbibliothecaris Ludo Simons te contacteren. Na nog een half jaar onderhandelen kon de kerkfabriek, later gevolgd door het bisdom, met de raad van beheer van de universiteit een contract afsluiten voor de inbewaringneming van de archieven. De overbrenging van de Groenplaats naar een onpraktische *compactus* in een hoek van de bibliotheekkelder op niveau -3 in de Prinsstraat vond plaats in 1991.

In 2006 liet hoofdbibliothecaris Julien Van Borm in de bibliotheek een beveiligde ruimte inrichten op niveau 0 voor de oude drukken van de bibliotheek. Ook de archieven van niveau -3 moesten daarheen worden overgebracht; het werd de vijfde verhuis van de archieven. Al in het eerste gesprek het jaar daarna met de nieuwe hoofdbibliothecaris Trudi Noordermeer, overgewaaid uit Leiden, maakte zij mij duidelijk dat archieven niet in een bibliotheek thuis hoorden en dat de dienstverlening steeds door een extern persoon zou moeten gebeuren. Daarmee stond het behoud van de archieven in de universiteit op de helling.

Ik heb dan het bisdom en het kerkbestuur daarover ingelicht. Daarop werd allereerst beslist alle archivalia die in het archief van het bisdom thuis hoorden, uit het kathedraalarchief over te hevelen, en alle archieven die niet strikt tot het archief van het bisdom behoorden, in het kathedraalarchief op te nemen. In het bisdom werd een archiefkamer ingericht. De archieven van het bisdom heb ik dan van de Prinsstraat naar de Schoenmarkt overgebracht.

Naar het Algemeen Rijksarchief

Het kerkbestuur van zijn kant knoopte besprekingen aan met het Algemeen Rijksarchief voor de inbewaringgeving van de archieven van de kathedraal, wat vlot leidde tot een overeenkomst. De rector van de universiteit stond wel toe dat die archieven in de universiteitsbibliotheek mochten blijven tot het vernieuwde rijksarchiefdepot aan de Door Verstraetepplaats

te Berchem zou klaar zijn. Wat niet thuis hoorde in een archief, werd naar elders afgevoerd. De verzameling affiches werd aan het Letterenhuis bezorgd. De muziekbibliotheken van de kathedraal en de Sint-Jacobskerk verhuisden naar het conservatorium. De liturgische boeken werden opgenomen in de stadsbibliotheek.

Zo verliepen er nog enkele jaren tot Trudi Noordermeer naar alle kanten begon te telefoneren, behalve naar het kerkbestuur, om de archieven buiten te krijgen. Bisschop Bonny trok de zaak naar zich toe en gaf Trudi haar zin. Eind augustus 2014 vertrokken gedurende drie dagen dan verschillende camions met de archieven van het O.-L.-Vrouwekapittel, van Sint-Jacobskerk, het begijnhof, de Gilde van het O.-L.-Vrouweloof, de zwartzusters en nog andere kleine fondsen richting Beveren-Waas. Daarmee kwam voor mij een einde aan meer dan zestig jaar archivarisschap van de kathedraal van Antwerpen, dat ik als "vrijtijdsbesteding" tot 1990 naast mijn ambtelijk werk in het stadsarchief had waargenomen. In het rijksarchief werd het beheer ervan toevertrouwd aan dr. Michel Oosterbosch, die de klasseringen zal nakijken, nieuwe inventarissen zal bezorgen en de opberging van de charters op zuurvrij karton voorbereiden.

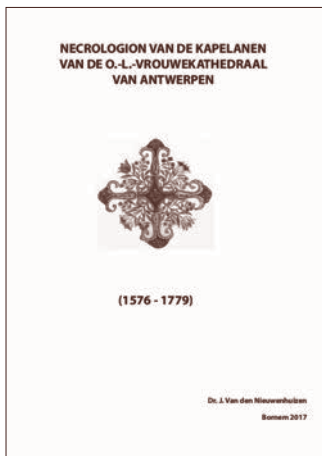
Uitgave van de oorkondenboeken

Het oorspronkelijk opzet van een studie over het *scriptorium* binnen het O.-L.-Vrouwekapittel bleek niet doenbaar te zijn. In de jaren 50 van vorige eeuw had ik daarvoor alle 12e en 13e eeuwse charters gefotografeerd. Mijn latere chef in het stadsarchief, dr. Frans Blockmans, was in mijn opnamen geïnteresseerd, en liet er foto's van afdrukken. Ik heb die dan gebruikt voor de voorbereiding van twee oorkondenboeken, waaraan ik een halve eeuw later de spreekwoordelijke laatste hand heb gelegd: van het O.-L.-Vrouwekapittel (1124-1330) (350 teksten; 436 blz.) en van de kapelanieën (1210-1355) (361 teksten; 422 blz.). De oorkonden van het kapittel hebben betrekking op de stichting, de privileges van het kapittel, zijn organisatie, zijn bezittingen en schenkingen, de betrekkingen met de Antwerpse kloosters, enz. In het oorkondenboek van de kapelanieën vindt men de oorkonden van de stichtingen van de kapelanieën en de retro-akten van de aankopen en schenkingen van hun inkomsten. In de 14e eeuw waren er in de O.-L.-Vrouwekerk al meer kapelanen dan kununniken.

Bij toeval ontdekte ik de mogelijkheid om ze in eigen beheer te kunnen uitgeven bij "www.shopmybooks.com". Het volstaat een drukklare versie in pdf te bezorgen aan de drukkerij Ja-cop, Ruitersstraat 8, 2880 Bornem, die na akkoord over de kaft en de verkoopprijs, het boek telkens afdrukt na bestelling door een klant; de drukker is Wim Van Bouwelen (tel. 03 899 34 04). Zelf hoeft men er dus geen geld voor neer te tellen of een hoeveelheid exemplaren te laten drukken. Een stock wordt niet aangelegd en voor de bekenmaking moet men zelf zorgen. Toch een aanrader voor elke historicus, die in deze digitale tijden zijn werk graag wil bestendigen.

Een derde boek dat ik in Bornem liet drukken, is het "Necrologion van de kapelanen van de O.-L.-Vrouwekathedraal van Antwerpen (1573-1779)", waarin de legaten voor 168 fundaties, het merendeel door kanunniken en kapelanen, zijn beschreven, gevolgd door lofverzen op hun persoon. Bij deze teksten zijn een 70tal wapens en een tiental emblemen in kleurendruk afgebeeld, wat van deze uitgave een hebbinging maakt. In de loop van dit jaar volgen nog een studie van alle Antwerpse kapelanieën van 1232 tot 1559 en de uitgave van het tweede deel van de wijdingsregisters van het bisdom Antwerpen, dat de periode van bisschop Malderus (1611-1633) beslaat.

Jos Van den Nieuwenhuizen

Straffe historische verhalen

De *Periplus* van Hanno

In de 15de eeuw was Europa in de ban van de verhalen van ontdekkingsreizigers over hun tochten in de onontdekte gebieden van Sub-Sahara-Afrika. Maar met de doorgedreven studie van klassieke teksten kwam men erachter dat Afrika toch niet zo onbekend was als men aanvankelijk aannam. De zogenaamde nieuwe wereld was al bekend in oude teksten, met beschrijvingen van antieke auteurs als Plinius, Arrianus en Herodotus. Maar het meest uitvoerige verslag van Afrika was de "Periplus" van Hanno, een tekst in gebrekkig Grieks vertaald uit een Fenicische inscriptie in de Tempel van Ba'al-Hammon in Carthago.

Langs de kusten van Marokko

Hanno was een Carthaags staatsman uit de 5de eeuw voor Christus. Omstreeks 470 v. Chr. trok hij op expeditie naar Afrika met een driedelig doel: het herbevolken of vestigen van kolonies, toegang krijgen tot de grondstoffen van Afrika, en de verkenning van de zuidelijke gebieden van het continent. Volgens de *Periplus* vertrok hij aan het hoofd van 65 schepen met aan boord zo'n 30.000 kolonisten, hoewel dit grote aantal door heel wat historici betwist wordt. De *Periplus* geeft ons vervolgens een fantastisch verhaal van de ontdekkingsstocht, waarbij de Carthagers dieper het zuiden ingingen dan eender wie vóór hen.

In de tekst vinden we eerst een relaas rond de (her)stichting van een achttal kolonies. Over de locatie van deze steden is al heel wat inkt gevloeid, en de discussie hier uit de doeken doen zou dit artikel te lang maken. Het is wel zeker dat deze gelegen waren aan de kusten van huidig Marokko en Mauritanië. Diverse antieke auteurs berichten over deze kolonies en de waren die van hieruit werden verscheept, zoals huiden, ivoor, koper en gezouten vis. De kuststeden waren ook bekend voor de purperverserijen. Een interessant gegeven is dat Hanno spreekt over de aanwezigheid van olifanten en andere wilde beesten, wat best zou kunnen kloppen want Noord-Afrika had volgens biologen toen een meer tropisch klimaat dan vandaag de dag. Van de kolonies ontbreekt echter alle informatie vanaf ca. 150 v. Chr. In deze

periode veroverden de bantoevolken van de Nigritae en Pharusiënen de regio en de steden werden waarschijnlijk verwoest. Het is waarschijnlijk geen toeval dat dit gebeurde op het moment dat Carthago verwoest wordt (146 v. Chr.)

De expeditie trok vervolgens verder totdat ze een grote rivier, de Lixos, bereikten. De vloot voer de rivier op om de stam van de Lixiten te ontmoeten. Deze rivier is waarschijnlijk de Massa in Zuid-Marokko. Als je in die tijd de rivier volgde, kwam je uit bij Ileggh, de hoofdstad van het oude Berberrijk Tazzarult. Vanuit Ileggh werden toen de karavanen naar Soedan en het zuiden gecontroleerd, en hier kwam goud en zilver toe uit Zwart-Afrika. De Carthagers sloten vriendschap met de leiders en namen tolken mee voor de verdere tocht zuidwaarts, op zoek naar de oorsprong van de Afrikaanse edelmetalen.

Op weg naar de Golf van Guinea

Hanno kwam na enkele dagen aan een grote, brede rivier vol krokodillen en nijlpaarden. Ze voeren deze op en keerden daarna terug naar één van de kolonies in het noorden, Kerne. Nu weten we dat Kerne gold als een handelsknooppunt waar ze waren naartoe brachten om naar het noorden te verschepen. Wat had Hanno dan gevonden op deze rivier? De meest logische verklaring is dat de rivier de Senegal was. Stroomopwaarts vinden we de Bambouk-regio en het Massief van Guinea-Bissau, waar toen al eeuwen goud werd gewonnen (de naam Senegal komt van *Sanu-Kholé*, wat "goudrivier" betekent). We weten ook dat sindsdien Carthago over grote hoeveelheden goud beschikte, en dat Kerne de draaischijf van de goudhandel werd genoemd. Dat de tekst niets over goud zegt is niet vreemd: de Carthagers hadden niet de gewoonte om de kostbaarste handelsroutes publiek te maken.

Nu zeilden ze 12 dagen naar het zuiden, totdat ze in een streek kwamen waar zelfs hun tolken de taal van de inwoners niet meer begrepen. Hieruit kunnen we opmaken dat ze de regio hadden bereikt van de Kru-talen, die beginnen vanaf Sierra Leone. Dit wordt bevestigd doordat ze na 2 dagen een grote watermassa bereikten: ze hadden Gambia gerond en de Golf van Guinea bereikt! Vanaf hier trokken de Carthagers maar liefst 22 dagen naar het oosten.

Op weg naar de evenaar

Vanaf hier wordt de tekst wat vager. De tekst vermeldt hoe ze in een bosrijk gebied aanmerden, maar niet lang bleven uit angst voor lokale bevolking. 's Nachts hoorden ze continu trommels en fluiten, en zagen ze vuren opstijgen uit het woud. De Carthagers bevonden zich

waarschijnlijk ergens in de Niger-delta. Van hieruit kon men opvaren naar andere goudregio's of de tinregio in Bauchi (N-Nigeria), maar die stap hebben ze klaarblijkelijk niet gezet wegens de vijandige bevolking.

Na 4 dagen zijn de reizigers getuige van een fantastisch fenomeen: ze zagen een spectaculaire uitbarsting van een vulkaan. Ze spreken over een gigantische vlam uit een berg genaamd "Strijdwagen van de Goden", waarvan het vuur tot aan de kust stroomde. Historici hebben zich lang het hoofd gebroken over deze vulkaan, maar ondertussen is er een vrij algemene consensus dat het hier om Mt. Cameroon gaat. Deze ligt 7 km van de zee, maar is met zijn hoogte van 4095 meter wel zichtbaar vanaf de kust. Daarnaast kent de vulkaan zware uitbarstingen, waarbij o.a. in 1922 lava de zee instroomde. Het feit dat de *Periplus* spreekt over de naam "Strijdwagen van de Goden" of *Theôn ochèma* in het Grieks is ook een aanduiding. De oorspronkelijke naam van Mt. Cameroon is *Monga-ma loba*, en betekent "Zetel van de Goden" of *Theôn oikèma* in het Grieks. De verwarring tussen beide termen is duidelijk. Maar hierbij zit onze expeditie wel dicht bij de evenaar, en de reis gaat vanaf nu verder zuidwaarts.

Na 3 dagen kwamen ze toe aan een kaap genaamd de Hoorn van het Zuiden. We kunnen dit beschouwen als het Librevilleschiereiland in Benin, 3 dagen varen van Mt. Cameroon. De Carthagers hebben nu de evenaar bereikt. In de bossen ontmoetten ze met vacht bedekte wilde wezens. Hun tolken noemden deze wezens "gorilla's". Of het hier echt om gorilla's gaat of een andere mensapensoort is onduidelijk (gorilla's komen wel in deze regio voor), maar de klassiek geschoolde Thomas Savage herinnerde zich deze passage uit de *Periplus* toen hij in 1847 de vandaag bekende gorillasoort ontdekte. Hanno en zijn mannen slaagden er in om 3 gorillavrouwtjes te vangen. Hun huiden werden meegenomen naar Carthago en opgehangen in de Tempel van Tanit.

Onbekende afloop

Wat gebeurde er toen? Jammer genoeg stopt de tekst hier abrupt met de melding: "We voeren niet verder omdat onze voorraden op raakten". Ergens lijkt dit logisch omdat men zonder voorraden niet kan verder varen, maar zonder voorraden kan men ook niet terugkeren. Volgens Plinius is Hanno rond Afrika gevaren tot Arabia. De kust van Oost-Afrika was niet onbekend, want diverse zeevaarders waren al voorbij Somalië gereisd. Men wist ook van het bestaan af van goudmijnen in Zuid-Oost-Afrika (regio Transvaal-Zimbabwe). Of ze nu werkelijk rond Afrika zijn gevaren is onduidelijk, maar de tekst verraaft dat ze toch verder zuidwaarts zijn getrokken. De term "gorilla" komt van het Afrikaanse woord *ngò diida* ("sterk dier dat zichzelf woest slaat"). Dit woord komt uit het Kikongo, en deze taal komt voor in de regio van de monding van de Kongorivier enkele dagreizen ten zuiden van Libreville.

De *Periplus* werd herontdekt in Byzantijnse manuscripten in de 16de eeuw, en kende een eerste moderne druk in het jaar 1533. De tekst verbaasde geleerden en ontdekkingsreizigers over heel Europa over de beschrijvingen van Afrika, en het feit dat de reizen naar het continent veel ouder waren dan gedacht. Alle ontdekkingsreizigers uit de Nieuwe Tijd ten spijt, de Carthagers waren hen blijkbaar 2.000 jaar voor geweest.

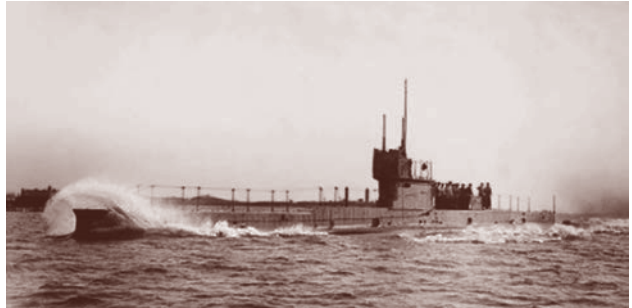
Frederik Maertens

Historische weetjes: wist je dat ...

Jezus broers en zussen had? U kunt het nalezen in het oudste evangelie, dat volgens Marcus geschreven is omstreeks het jaar 70. In hoofdstuk 6 vers 3 schrijft hij hoe Jezus terugkeerde naar Nazareth en daar begon te preken in de synagoge. Zijn toehoorders waren verrast en zeiden tot elkaar: "Is hij niet de timmerman, de zoon van Maria en de broer van Jacobus, Joses, Judas en Simon? En waar zijn zijn zusters?". Wie die zusters waren staat er niet bij, maar ze waren toch minstens met twee, aangezien het om een meervoudsvorm gaat.

Geschiedenis in het nieuws

Een honderd jaar
oud mysterie
bijna opgelost

Na een uitvoerige zoekactie stuitten onderzoekers op de HMAS AE1, de eerste onderzeeër van Australië die in de Eerste Wereldoorlog naar de zeebodem zonk. Alle bemanningsleden kwamen daarbij om het leven. Deze tragische gebeurtenis is één van de hardnekkigste mysteries uit de militaire geschiedenis van Australië.

De Australische onderzeeër HMAS AE1 ging verloren op 14 september 1914, voor de kust van de havenstad Rabaul. De onderzeeër woog 800 ton. Aan boord waren 35 bemanningsleden. Tot op heden is nog steeds onduidelijk waarom de onderzeeër gezonken is. In een poging het mysterie te ontrafelen, besloten onderzoekers op zoek te gaan naar het schip. De expeditie ging van start op het onderzoeksschip Fugro Equator dat is uitgerust met geavanceerde zoektechnologie. De HMAS AE1 werd teruggevonden op meer dan 300 meter diepte in de wateren voor de kust van de Duke of York Islands, ten oosten van Papoea-Nieuw-Guinea.

De eerste beelden laten zien dat de onderzeeër in opmerkelijke goede staat bewaard is gebleven. Daarnaast blijkt hij voor alsnog uit één stuk te bestaan. Na de ontdekking van de onderzeeër werd er een aan boord van de Fugro Equator een kleine herdenkingsdienst gehouden voor de officieren en matrozen die 103 jaar geleden op de HMAS AE1 het leven lieten. Op dit moment wordt er geprobeerd contact op te nemen met nazaten van de bemanning.

De ondergang van de HMAS AE1 was het eerste verlies voor de Koninklijke Australische Marine en het eerste verlies van de geallieerden in de Eerste Wereldoorlog. De informatie die bij de expeditie verzameld is, zal helpen om het mysterie van de ondergang van HMAS AE1 te ontrafelen

Viviane Lammers

<https://www.scientias.nl/onderzoekers-ontdekken-eerste-geallieerde-onderzeeer-woi-ging/>

Emmanuel Gerard, “a man for all seasons”⁽¹⁾

 onze vaste interviewer, Nico Van Campenhout, bezorgde voor dit nummer geen interview, maar een uitgebreid relaas over een van onze beste Leuvense historici, Emmanuel Gerard, die onlangs tot emeritus “met opdracht” werd verklaard.

Een Leuvens boegbeeld

Op vrijdag 10 november van vorig jaar werd door de KU Leuven een feestviering opgezet naar aanleiding van het emeritaat van professor Emmanuel (Manu) Gerard, hoogleraar geschiedenis en voormalig decaan van de Faculteit Sociale Wetenschappen, algemeen directeur van HIVA (Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving) en voorzitter van KADOC (Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving). Zoals de jongste tijd gebruikelijk, geniet hij voortaan het statuut van emeritus met opdracht. Manu Gerard zal bijgevolg zijn favoriete cursus – ‘Politieke geschiedenis van België’ – nog enige tijd doceren, hij blijft titularis van de Leuvense Gülen-leerstoel voor interculturele studies en hij werkt aan zijn alma mater verder mee aan de oprichting van een *Institute for Advanced Studies*, waartoe de aanzet werd gegeven door emeritus-hoogleraar economische geschiedenis Herman Van der Wee, die overigens als bijna 90-jarige nog altijd een van de drijvende krachten achter dit initiatief is. Daarnaast treedt Manu Gerard al enige tijd op als curator van het bezoekerscentrum van het Vlaams Parlement, dat in november van dit jaar zal worden geopend.

Bij het historisch geïnteresseerde publiek buiten de academische wereld verwierf deze leerling van de Leuvense contemporanist Lode Wils bekendheid als boegbeeld van onderzoekscommissies die de mechanismen blootlegden achter het ongestraft en lange tijd onopgehelderd blijven van twee van de meest opmerkelijke politieke moorden uit de recente

(1) Naar de titel van het radio- en televisiespel, later het theaterstuk en vervolgens de film over de Engelse humanist Thomas More (1478-1535).

Belgische geschiedenis: die op toenmalig voorzitter van de Kommunistische Partij van België, Julien Lahaut (1884-1950), ten tijde van de Koningskwesie en die op de eerste premier van de pas onafhankelijk geworden Republiek Kongo, Patrice Lumumba (1925-1961)⁽²⁾. Behalve over deze twee crisismomenten uit de periode van de Koude Oorlog publiceerde Manu Gerard vooral over de christendemocratie, zowel in België als daarbuiten en over het interbellum, maar ook over de Belgische monarchie en over parlementaire geschiedenis. Zijn eerste grote boek over de periode tussen de beide wereldoorlogen was *De katholieke partij in crisis. Partijpolitiek leven in België 1918-1940* uit 1985, de handelseditie van zijn Leuvense doctoraatsverhandeling. Naar aanleiding van zijn emeritaat werd eind 2017 *De schaduw van het interbellum. België van euforie tot crisis 1918-1939* uitgebracht⁽³⁾.

Maatschappelijke opdracht

De eigenlijke emeritaatsviering van Manu Gerard, die altijd groot belang heeft gehecht aan de maatschappelijke opdracht en dienstverlening van de academicus, werd in de namiddag voorafgegaan door een symposium "over de publieke rol van historici en sociale wetenschappers"⁽⁴⁾. De meest relevante kanttekeningen in deze discussie, die werd gemedereerd door historicus en journalist Marc Reynebeau, kwamen van de Gentse hoogleraar Bruno De Wever, die zelf sinds jaar en dag in diverse media figureert. "Het gild van de historici heeft een collectieve verantwoordelijkheid om te antwoorden op maatschappelijke vragen", zo stelde hij. "Je kiest niet voor de media, zij kiezen jou en je rolt in die publieke rol door de thematiek

-
- (2) Emmanuel GERARD i.s.m. Luc DE VOS, Philippe RAXON en Jules GERARD-LIBOIS, *Lumumba: de complotten? De moord*, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 2004 (Franstalige versie bij uitgeverij Racine in 2005); Emmanuel GERARD & Bruce KUKLICK, *Death in the Congo. Murdering Patrice Lumumba*, Cambridge/Massachusetts, Harvard University Press, 2015; Emmanuel GERARD, Widukind DE RIDDER en Françoise MULLER, *Wie heeft Lahaut vermoord? De geheime koude oorlog in België*, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 2015 (datzelfde jaar werd een Franstalige editie gepubliceerd door uitgeverij La Renaissance du Livre). Tijdens zijn emeritaatsviering omschreef Manu Gerard het onderzoek naar (de achtergronden van) de moord op Lumumba als "de vruchtbaarste periode" uit zijn beroepsloopbaan.
- (3) Emmanuel GERARD m.m.v. Frederik VERLEDEN, *De schaduw van het interbellum. België van euforie tot crisis 1918-1939*, Tiel, Uitgeverij Lannoo, 2017. De inleiding van deze publicatie is de tekst van het afscheidscollege dat Manu Gerard op 10 november 2017 in Leuven uitsprak; de hoofdmoot van het boek is "een herwerking van de tekst verschenen in de 'Nieuwe Geschiedenis van België' (2006)". In zijn afscheidscollege stelde Manu Gerard enerzijds dat de jaren 1930 vandaag "al te vaak als een grabbelton worden gebruikt", maar anderzijds "dat historische analogieën weliswaar altijd omstreden zijn, maar dat er op zich uiteraard niets mis met een intellectuele oefening". Verder verdedigde hij als geëngageerde en maatschappelijk betrokken intellectueel, die aanleunt bij de christelijke arbeidersbeweging, uitdrukkelijk de sociale welvaartsstaat die na de Tweede Wereldoorlog werd uitgebouwd en die tijdens de jongste decennia wordt bedreigd door de 'pensée unique' van het neoliberalisme en – wat Europa betreft – het gebrek aan (een consistent en coherent) sociaal beleid van de Europese Unie.
- (4) De actualiteitswaarde van het thema van dit mini-colloquium mag onder meer blijken uit het feit dat in de editie van de dag voordien van het Nederlandse weekblad *De Groene Amsterdammer* een bijdrage daarentoe stond van historicus en publicist Chris Van der Heijden (*Gidsen van de mensheid. De maatschappelijke verantwoordelijkheid van de intellectueel, en zijn status*, in *De Groene Amsterdammer*, 9 november 2017, blz. 72-75). Een recent voorbeeld van een kritisch krantenessay van Emmanuel Gerard, waarbij hij zich manifesteerde als 'publieke intellectueel', is: *De moslim is de communist van de jaren 50* (*De Standaard*, 13 september 2016). De expliciete slotzin van dit stuk luidt als volgt: "In Turkije leidt de noodtoestand tot grove excessen, in Frankrijk biedt hij geen oplossing. België heeft geen noodtoestand nodig. Want die opent de deur naar willekeur".

van je onderzoek. Waterputten in de middeleeuwen spreken minder tot de verbeelding dan Oostfrontiers tijdens de Tweede Wereldoorlog”.

De Wever hield bovendien een vurig pleidooi om het optreden van academici in de publieke ruimte op de een of andere manier te verdisconteren in hun evaluatie en kreeg daarvoor grote bijval van het aanwezige publiek. Tegelijk stelde hij echter heel terecht dat “academische vrijheid ook de ivoren toren impliceert” en dat het perfect legitiem is om zich te profileren als “a historian’s historian”, zoals bij voorbeeld Albert De Jonghe (1908-1998) deed, die op basis van minutieus en uitputtend archiefwerk “een betonnen vloer voor het verdere onderzoek betreffende de Tweede Wereldoorlog in België” legde. Aan het slot van dit minicolloquium synthetiseerde sociologe en antropologe Nadia Fadil, hoofddocent aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de KU Leuven, de vraagstelling van de namiddag als volgt: “Hoe participeert de academicus aan ‘het concert van het maatschappelijk debat’ en hoe onderscheidt hij zich daarin van andere actoren?”.

Hulde aan een kritisch historicus

’s Avonds volgde in een overvolle Promotiezaal een huldezitting voor Manu Gerard, die door de in het buitenland verblijvende, pas aangestelde rector Luc Sels in een videoboodschap terecht werd geloofd “om het collectief geweten van de universiteit en het land te voeden”. Veelzeggend en complimenteus voegde deze socioloog, die van 2009 tot 2017 decaan was van de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen, er het volgende aan toe: “als jij spreekt, wordt er geluisterd”. Al dan niet persoonlijk aanwezige collega-historici omschreven de gevierde – eveneens middels video-interventies – als “een uitzonderlijk knappe student” (Lode Wils), “de beste historicus van onze generatie” (Rolf Falter), “iemand die zijn nek durft uitsteken, ook in verband met de trauma’s van België” (Els Witte) en “een detective die graaft en de waarheid bovenspit” (Gita Deneckere)⁽⁵⁾. In zijn tractaat *Over nut en nadeel van geschiedenis voor het leven* uit 1874 maakte de Duitse filosoof Friedrich Nietzsche (1844-1900) een onderscheid tussen monumentale historiografie (“grote daden uit het verleden”), antiquarische geschiedbeoefening (“familiekroniek en stadspoortromantiek”) en kritische geschiedschrijving, “die het verleden kapotslaait en recht spreekt”⁽⁶⁾. Het is zonder meer duidelijk dat de historische productie van Emmanuel Gerard zich situeert in de hoogste regionen van laatstgenoemde categorie.

Zijn opvolger als decaan van de Faculteit Sociale Wetenschappen, politicoloog en hoogleraar internationale betrekkingen Bart Kerremans, grossierde in superlatieven en prees onder meer

(5) Over zijn leermeester schreef Manu Gerard naar aanleiding van diens emeritaat eind 1994 volgende bijdrage: *Vlaanderen – België – Groot-Nederland. De visie van Lode Wils*, in *Ons Erfdeel*, 1995, nr. 5, blz. 643-651. Meer dan 20 jaar later portretteerde hij Lode Wils heel fraai, als historicus én als mens, in zijn voorlopig helaas onuitgegeven gelegenheidstoespraak bij de voorstelling van diens synthese *Frans Van Cauwelaert. Politieke biografie* op ‘Het Schoon Verdiep’ van het Antwerpse Stadhuis op zondag 29 mei 2017.

(6) Luuk VAN MIDDELAAR, *De onmogelijke herinnering aan 1917*, in *De Tijd*, 28 oktober 2017.

de scherpzinnige dossierkennis, het strategisch inzicht, de wijsheid, de minzame menselijkheid en de werkracht van zijn voorganger, die hij typeerde als "een beleidsvirtuoos". Psychologe Tine Van Regenmortel, verbonden aan HIVA en de Faculteit Sociale Wetenschappen, richtte de aandacht in haar hulde-toespraak op de kersverse emeritus als opiniemaker in zijn jarenlange hoedanigheid van

hoofdredacteur van *De Gids op Maatschappelijk Gebied* en waardeerde met name ook dat hij zich nooit gedroeg als "een man van het dikke ik". Historicus Jan De Maeyer, van bij de oprichting in 1977 en tot vorig jaar directeur van het KADOC en sinds dit academiejaar eveneens emeritus met opdracht, sprak met veel respect en waardering over de rol van Manu Gerard als voorzitter van de instelling die hij vier decennia coördineerde en bestuurde⁽⁷⁾. Namens het KADOC overhandigde hij zijn *collega proximus* een originele, ingekaderde affiche die de katholieke partij verspreidde bij de parlamentsverkiezingen van 1936 en die gericht was tegen de concurrentie van Rex van Léon Degrelle (1906-1994). CD&V-voorzitter en politoloog Wouter Beke, die zes jaar assistent was van Manu Gerard en bij hem doctoreerde, sprak de hoop uit dat zijn 'Doktorvater' ooit een "historische biografie van Vlaanderen" zou schrijven. Ter inspiratie offereerde hij hem een exemplaar van het enkele jaren geleden gepubliceerde boek *Duitsland. Biografie van een natie* van de Britse kunsthistoricus Neil MacGregor.

"Het hele gebeuren was warm en stijlvol. Het bracht het brede spectrum van Manu's werk goed voor het voetlicht", zo vatte Gustaaf Janssens, ere-archivaris van het Koninklijk Archief en emeritus hoogleraar archivistiek, de feestzitting samen in een e-mail die hij mij op 15 november jongstleden stuurde⁽⁸⁾. Regisseur van een en ander was Steven Van Hecke, oud-medewerker van Emmanuel Gerard en docent Europese en vergelijkende politiek aan de KU Leuven en de KULAK, die wees op "de brede reikwijdte en impact" van zijn academische leermeester, over vak- en ideologische grenzen heen.

De Bende van Nijvel

Vooraleer de feestelijke receptie van start ging, werd nog het woord gevoerd door filosoof Bart Raymaekers, vice-rector Humane Wetenschappen van de KU Leuven, die de echtgenote van Emmanuel Gerard, historica Greet Castermans, betrok in zijn hulde en die ter attentie

(7) "Manu was de 'rustige vastheid' die, als vanuit een helikopter, kan aanschouwen of de weg die KADOC uitging de juiste was en kon bijsturen waar nodig" (Luc VINTS, 2017, dankjaar, in *KADOC Nieuwsbrief*, 2017/4, blz. 24). Bij de emeritaatsviering van Jan De Maeyer op zaterdag 16 december 2017 sprak Emmanuel Gerard de laudatio uit.

(8) Zie ook: www.kuleuven.be/emeritaatemmanuelgerard.

van de gevierde fijntjes liet optekenen "dat er wordt gefluisterd dat je een nieuw onderzoek zou starten". Daarmee verwees hij uiteraard naar het intussen tot een publiek geheim geëvolueerde gerucht dat Emmanuel Gerard, na de moorden op Lahaut en Lumumba en los van het lopende gerechtelijk onderzoek, de moorden van de Bende van Nijvel uit de jaren 1980 zou uitklaren, of althans waarom die nog altijd onopgelost zijn gebleven⁽⁹⁾. De wens die Jan De Maeyer eerder die avond formuleerde, dat zijn leeftijd- en vakgenoot "de weg van de ontmaskering en het doorprikken van mythen zou blijven volgen", krijgt hopelijk een vervolg in de vorm van een historisch onderzoek, een rapport en een publicatie over de loden jaren 1980 in België, waarvan het moordend spoor van de Bende van Nijvel het trieste dieptepunt vormde.

Aan het slot van een interview wordt aan historici dikwijls de vraag voorgelegd of zij van oordeel zijn dat er iets kan worden geleerd uit de geschiedenis. De Britse auteur en publicist Keith Lowe, die onlangs het boek *Angst en vrijheid. Hoe de Tweede Wereldoorlog ons voorgoed veranderde* publiceerde, beantwoordde die vraag als volgt⁽¹⁰⁾: "Zeker, al was het alleen omdat we niets anders hebben om van te leren" ...

Manu Gerard stelde het met een vleugje ironiserende en relativiserende humor aldus: "Als wij iets leren van de geschiedenis, dan is het dat niets voor de eeuwigheid is".

Nico Van Campenhout

(9) Ook Emmanuel Gerard zelf suggereerde een initiatief in die richting, onder meer in een gesprek tijdens het programma 'Interne Keuken' op Radio 1 op zaterdag 13 januari 2017 en in twee persbijdragen die verschenen kort vóór zijn emeritaatsviering (Emmanuel GERARD en Rudi VAN DOORSLAER, *Het is aan de historici nu*, in *De Standaard*, 28-29 oktober 2017, blz. 44; Walter PAULI en Ewald PIRONET, *Natuurlijk is het onderzoek naar de Bende van Nijvel gemanipuleerd*. Emmanuel Gerard over de donkere kanten van de Belgische politiek, in *Knack*, 8 november 2017, blz. 120-126).

(10) Bernard HULSMAN, 'Wij zijn bang om vrij te zijn', in *NRC Handelsblad*, 26 januari 2018, blz. C 15 (overgenomen in *De Standaard der Letteren*, 2 februari 2018, blz. L 12-13).

Museumnieuws

Huis van de Europese Geschiedenis

Het Huis van de Europese geschiedenis is een culturele instelling en museum waarin de Europese geschiedenis en Europese integratie worden toegelicht. Het museum is een initiatief van het Europees Parlement en opende zijn deuren op 6 mei 2017. Het is gevestigd in het fraai gerestaureerde Eastman gebouw (een voormalige tandheelkundige kliniek) in de Europese wijk in het Leopoldpark aan de Belliardstraat te Brussel. Hoeksteen van het Huis is de circa 4.000 m² grote permanente tentoonstelling verspreid over meerdere verdiepingen, met een collectie van objecten en documenten en gebruikmakend van de meest uiteenlopende multimediale mogelijkheden, die de bezoeker meeneemt op een reis door de geschiedenis van Europa.

De ondersteunende teksten bij de tentoonstellingen zijn per tablet beschikbaar in alle 24 officiële talen van de Europese Unie en de toegang is gratis. Beide zijn belangrijke pluspunten. Er wordt niet ingegaan op de geschiedenis van elk afzonderlijk Europees land. In plaats daarvan wordt onderzocht hoe de geschiedenis een gemeenschappelijke Europese herinnering heeft voortgebracht en ons leven vandaag en in de toekomst nog steeds beïnvloedt. De permanente tentoonstelling voert de bezoeker dus mee langs de hoofdlijnen van de Europese geschiedenis. Het begin ervan is een thematische inleiding die de vraag stelt: wat is Europa? Daar komen drie thema's aan bod: de mythe van Europa, de geografie van het continent en geheugen en erfgoed. Dit onderdeel stelt dus thema's en objecten voor die vanaf de oudheid tot en met vandaag relevant zijn.

Daarna (vanaf de derde verdieping) begint een chronologisch verhaal dat start met de Franse Revolutie en de industriële revolutie. De Wereldoorlogen en de totalitaire regimes in Duitsland en de Sovjet-Unie komen uitvoerig aan bod. Daarna begint het tweede deel van de expo, met de wederopbouw na 1945, het proces van de Europese eenmaking en de totstandkoming van de moderne verzorgingsstaat. De ineenstorting van het communisme en de val van de Muur waren centrale momenten. Sindsdien is de Europese geschiedenis terechtgekomen in een nieuwe fase. Gelukkig wordt ook aan de periode sindsdien aandacht besteed, met o.a. de muntcrisis van enkele jaren geleden. Ondanks de moeilijke moment is Europa er sinds de oorlog duidelijk enorm op vooruitgegaan.

De tentoongestelde objecten zijn heel divers: foto's, postkaarten, wapens, borstbeelden, filmfragmenten, boeken, een auto, vlaggen, ... Er worden ook tijdelijke tentoonstellingen gehouden en voor scholen en andere doelgroepen zijn er speciale programma's. De luxueuze uitvoering van het geheel maakt een bezoek zeker mee tot een aangename ervaring, al vonden we de keuken van het restaurant niet zo denderend. Al bij al biedt dit museum een volledig, genuanceerd en mooi in beeld gebracht overzicht van de Europese geschiedenis, waarbij de nadruk toch ligt op de periode sinds 1900. Voor ingewijden in deze geschiedenis zal de tentoonstelling weinig echt nieuws bevatten, voor alle anderen is het een uitstekend overzicht en een goede inleiding.

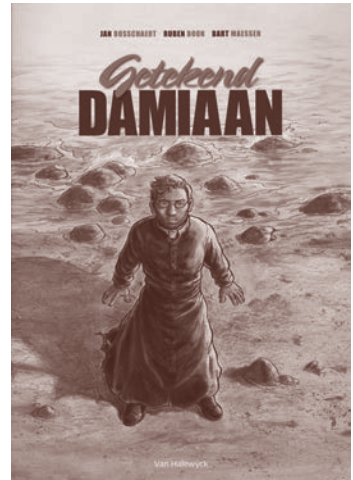
Huis van de Europese Geschiedenis, Belliardstraat 135, 1000 Brussel. Voor alle praktische info: <https://historia-europa.ep.eu/home>.

Sam Van Clemen

Historische strips

Jan Bosschaert, Ruben Boon en Bart Maessen, *Getekend: Damiaan*. Antwerpen, Van Halewyck, 2017.

Heeft Jozef De Veuster, alias Pater Damiaan (sinds 2009 St. Damiaan), nog een introductie nodig? In feite niet, want elke inwoner van ons land is bekend met de man en zijn weldaden. Hij is niet voor niets in 2005 verkozen tot Grootste Belg, en de enige negatieve reactie bij zijn heiligverklaring was de vraag waarom het zo lang geduurd had. Is een stripverhaal over zijn leven dan nog wel nodig? Uiteraard wel, al is het maar als eerbetoon. En vreemd genoeg is dit slechts het tweede album ooit over Damiaan, waarvan het album uit de jaren 1980 van het katholieke Univers Media enkel nog bekend is bij verzamelaars.

Het verhaal begint in 1889. De zwaar zieke Damiaan schrijft zijn laatste maar belangrijkste brief: een brief met zijn levensverhaal. En deze begint 49 jaar eerder als het zevende kind in een gezin in Tremelo. Hij kende een jeugd met vreugdevolle momenten maar ook met zware tegenslagen, zoals ongelukken en sterfgevallen. Maar de jongen zette door, en gaandeweg raakte hij geïnspireerd door zijn broers en zussen die waren ingetreden. Vooral zijn broer Gust (kloosternaam Pamfiel) drong tot hem door. Niet zozeer het kloosterleven sprak hem aan, als wel de caritas en de sociale acties van de Congregatie van het Heilig Hart in verre oorden. Hij begon een lange opleiding, ook met vallen en opstaan, maar wist toch een plaats in de Orde te krijgen. Wanneer zijn broer in 1836 ziek werd nam hij diens plaats in voor een missie in de Hawaï-eilanden. Na enkele jaren nam hij de parochie van Pater Clemens over, een gebied van enkele eilanden, waaronder Molokai. De rest is geschiedenis.

Het album is opgedeeld in twee stukken: vóór de missie, en Damiiaans verblijf in Hawaï. Hoewel zijn leven op Molokai het belangrijkste is, is de voorgeschiedenis een grote meerwaarde en bovendien zeer interessant. Zo krijgen we een zicht op het hele leven van Damiaan, en zo zien we hoe deze man is gegroeid tot de missiepater die wereldwijd geroemd wordt. Het stuk over de leprazorg op Molokai is eveneens boeiend, maar daar zijn we wel vertrouwd mee. Belangrijke vraag: Is dit album een hagiografie? In geen geval. We leren Damiaan kennen als een goed mens, maar eerst als een jongen die soms koppig, roekeloos en zelfs opvliegend kan zijn. Zelfs later als priester wordt het hem soms te veel. Dat en het feit dat alles vanuit zijn standpunt verteld wordt maakt van hem een mens van vlees en bloed.

Gelegenheidsauteurs Ruben Boon en Bart Maessen van Damiaan Vandaag hebben hier voor een goede aanpak gezorgd. Een klein puntje kritiek: soms lijken alle gebeurtenissen wat samengepropt en kon men misschien beter het album dikker maken dan 48 pagina's. Een pluspunt is dan weer het infokatern op het einde. Hier gaat men verder na de dood van Damiaan, met de zalig- en heiligverklaring, de repatriëring van zijn lichaam en een overzicht van alle bestaande acties in de geest van Pater Damiaan.

Wat te zeggen over het tekenwerk? Hiervoor wist men Jan Bosschaert te strikken, één van de hedendaagse Vlaamse toptekenaars, bekend van reeksen als Sam of het feit dat hij 10 jaar lang medetekenaar was van *Nero*. Met zo'n naam creëer je wel hoge verwachtingen, en deze worden gelukkig ingelost. Meer nog, de tekeningen zijn zelfs van een hoger niveau dan gemiddeld bij Bosschaert (en zijn gemiddeld niveau is al hoog). Er is veel oog voor details, de sfeer is perfect weergegeven en we krijgen een zeer realistisch beeld van het Vlaanderen (we herkennen Leuven!) en de missionering in de 19de eeuw. En dat is zeker nodig om de lezer in het verhaal te zuigen en ons weer duidelijk te maken waarom Damiaan zo belangrijk was en is.

Om terug te komen op mijn eerdere vraag: Is een stripverhaal over Damiaans leven nog wel nodig? Zeker en vast. Zijn levensverhaal en zijn werk kunnen niet genoeg verteld worden aan ons (als het leven van de Grootste Belg) en aan de hele wereld als voorbeeld voor allen. Het zou me niet verwonderen mocht *Getekend: Damiaan* in klaslokalen opduiken. Dit album slaagt erin om eens het volledige leven van Pater Damiaan in kaart te brengen, een mooi beeld van hem te geven, en zonder de aandacht voor zijn goede daden te laten verslappen. En hoewel we allemaal bekend zijn met zijn werk op Molokaï, is het goed om af en toe nog eens met onze neus op de vaak gruwelijke feiten gedrukt te worden. Damiaan inspireert, en niet in het minst de auteurs van dit album en zijn lezers. Missie geslaagd!

Frederik Maertens

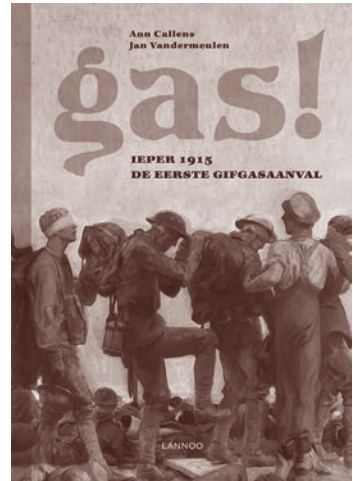
Historische publicaties

Onze vaste redacteur Sam van Clemen besprak drie historische boeken: over gasaanvallen in de Eerste wereldoorlog, over de jodenvervolgning tijdens de Tweede Wereldoorlog, en een uitgave van KADOC over religie van 1750 tot op heden.

Ann Callens en Jan Vandermeulen, *Gas! Ieper 1915: de eerste gifgasaanval*, Tielt, 2015, 285 p.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog hebben tal van wetenschappers getracht om hun vaderland aan de overwinning te helpen. Het resulteerde in de ontwikkeling van gifgas: de eerste aanval met chloorgas vond plaats door de Duitsers bij Ieper op 22 april 1915. De honderdste verjaardag van deze eerste gifgasaanval uit de geschiedenis is het onderwerp van *Gas!* van alumnus Ann Callens en haar echtgenoot arts Jan Vandermeulen. Ze schetsen aan de hand van bronnen zoals dagboeken, memoires, legergeschiedenissen en de literatuur de weg van de ontwikkeling van chloorgas in een Berlijns lab tot de uitvoering van de aanval en de vreselijke gevolgen ervan.

Een chronologisch geordend verhaal brengen de auteurs niet. Eerst beschrijven ze de patstelling die aan het westelijke front was ontstaan sinds het najaar van 1914. Een tweede hoofdstuk beschrijft gedetailleerd de 'Dag van de geluidloze dood': het lossen van het gas, de verrassing bij de tegenstander en het boeken van terreinwinst. Een weinig systematische planning door de Duitse legerleiding maakte echter dat de verhoopde doorbraak er niet kwam. De eerste gasaanval was voor de Duitsers dan ook 'een gemiste kans' (p. 117). 'De geest is uit de fles' handelt dan over de verdere escalatie van de gasoorlog en bijvoorbeeld over de ontwikkeling en verbetering van een belangrijk beschermingsmiddel, het gasmasker. Ook wordt een balans opgemaakt van het aantal slachtoffers: dat wordt bij alle strijdende partijen samen geschat op een half tot 1 miljoen.

Daarna wordt uitgebreid ingegaan op de ontwikkeling van het nieuwe wapen en de voorbereiding door het Duitse leger van die eerste aanval. Geestelijke vader Fritz Haber kreeg in 1918 overigens de Nobelprijs voor Scheikunde (voor andere van zijn verwezenlijkingen dan gifgas). Ook geven de auteurs een overzicht van wat er nog te zien is van het slagveld van toen: in de buurt van Ieper gedenkt een monument die eerste gasaanval. Tot slot bieden ze

een wetenschappelijke analyse en indeling van de gebruikte chemicaliën en soorten gassen. Ook de weerslag van de aanval op de kunstwereld wordt belicht.

Het is een boeiend en erg volledig relaas, maar ook een horrorverhaal dat in dit boek wordt gebracht. Het leidde gelukkig overal ter wereld tot bezinning. Het vreselijke wapen dat gifgas is, werd tijdens de Tweede Wereldoorlog dan ook niet ingezet. Enkel is het sindsdien nog gebruikt tegen onschuldige burgers, zoals door Sadam Hoessein tegen de Koerden.

Sam Van Clemen

Lieven Saerens, *Haat is een deugd. Het credo van de Jodenjagers*, Tielt, 2017, 262 p.

Lieven Saerens geldt in België als dé expert over de Jodenvervolging, o.a. dankzij zijn veel geprezen boek *Vreemdelingen in een wereldstad*. Nu publiceerde hij over hetzelfde onderwerp *Haat is een deugd*. Uitgangspunt is het dodelijke parcours van drie Antwerpse antisemieten en Jodenjagers: Gustaaf Vanniesbecq, Anton Lint en René Bollaerts. Vertrekkend van dit trio brengt hij ook hun kompanen, een 60-tal, in beeld. De nadruk ligt ook nu op Antwerpen, maar er komen evenzeer anderen aan bod. Ook wordt de medewerking van de Antwerpse autoriteiten aan de Jodenvervolging behandeld, evenals de naoorlogse periode. Voor dit alles kon hij gebruik maken van alweer heel wat nieuw bronnenmateriaal.

Het eerste deel handelt dus over de jaren tot mei 1940. Hierin brengt de auteur gedetailleerd de (Antwerpse) antisemitische organisaties en hun werking in kaart. Volksverwering bijvoorbeeld was opgericht door advocaat Jan Lambrichts en onderhield nauwe contacten met nazi-Duitsland en de Abwehr. Haar leden publiceerden tal van anti-Joodse publicaties. De Nationaal Volksche Beweging en haar blad *De aanval* kwamen voort uit deze kringen, met Vanniesbecq als drijvende kracht. Ze lagen in augustus 1939 mee aan de basis van anti-Joodse rellen in het Statiekwartier.

Het grootste deel van het boek handelt over de Tweede Wereldoorlog. Vanaf de zomer van 1940 kwamen de Antwerpse Jodenhaters weer in actie. De DeVlag is een beruchte organisatie uit de collaboratie. De Jodenvervolging kwam al snel op gang: op 14 april 1941 vond een Antwerpse versie van de Kristallnacht plaats en een jaar later werd de Jodenster ingevoerd. In datzelfde 1942 – exact 75 jaar geleden dus – vonden de eerste anti-Joodse razzia's plaats, met actieve medewerking van het stadsbestuur en van de politie. In Brussel was de

houding van de overheid heel anders: de auteur spreekt dan ook van 'onwillig Brussel'. Gelukkig wist een aanzienlijk deel van de in ons land wonende Joden de oorlog toch te overleven.

Daarna wordt gehandeld over de bestraffing tijdens de repressie, maar 'De Jodenvervolgning stond in het naoorlogse Antwerpse onderzoek nooit centraal' (p. 207). De Antwerpse autoriteiten en politie bleven zelfs helemaal buiten schot. Wel stonden een aantal Duitse oorlogsmisdadigers en Vlaamse Jodenjagers terecht. De drie hoofdrolspelers in het verhaal werden eveneens berecht. Ze kregen allemaal gevangenisstraffen en kwamen meestal vervroegd vrij. Tot slot wordt kort besproken wat nadien volgde, o.a. de inrichting van de Kazerne Dossin als gedenkplaats en het doorlevende antisemitisme in extreemrechtse kringen.

De auteur brengt erg goed gedocumenteerd en vlot leesbaar een belangrijk en vooral erg triest verhaal. Vele personen worden daarbij letterlijk in beeld gebracht, want het geheel is geïllustreerd met vaak unieke foto's. Het boek is eigenlijk een uitbreiding en tegelijk een synthese van de eerdere werken van Lieven Saerens over het thema. De eruditie en het vernieuwende karakter ervan is zonder meer indrukwekkend.

Sam Van Clemen

***Tussen hemel en aarde. Religie in Vlaanderen sinds 1750.* Leuven, 2017, UP Leuven, 144 p.**

In 2017 bestond het KADOC 40 jaar en ging haar directeur Jan De Maeyer met emeritaat, twee reden voor een gelegenheidspublicatie. Het draagt de titel *Tussen hemel en aarde* en geeft aan de hand aan van het rijke en diverse erfgoed bewaard door het KADOC een overzicht waarop mensen en organisaties uit Vlaanderen beïnvloed zijn door, vormgegeven hebben aan en zich verzet hebben tegen religie sinds 1750 tot vandaag. Soms staat daarbij een individu centraal, anders vormen de familie, een religieuze orde of congregatie, een maatschappelijke of politieke vereniging, of de Kerk als instituut het uitgangspunt. Erg diverse domeinen van de samenleving komen aan bod zoals sociale actie, kunst en cultuur, missie, jeugdbeweging, ontwikkelingssamenwerking, politiek, pers en landbouw. Zo brengt dit boek in een notendop een boeiend overzicht van meer dan 250 jaar religie in Vlaanderen.

Steeds wordt op de linkerpagina het object in kwestie getoond, op de rechterpagina wordt er uitleg bij gegeven. Deze handelt eerst over het object, daaronder wordt de context belicht.

Altijd wordt aangegeven uit welke verzameling of archief van het KADOC het afkomstig is. De objecten zijn chronologisch gerangschikt, begonnen wordt met heiligenverering en volksdevotie. De inhoud die daarna volgt, is inderdaad enorm divers. We doen er maar een kleine greep uit. Op het einde van de achttiende eeuw verschenen er albums met voorstellingen van de habijten van de verschillende orden, een afbeelding is opgenomen. Er is aandacht voor de kardinalen en andere hoge geestelijken, maar evengoed voor het geloofsonderricht voor het gewone volk, de jeugdbewegingen, de missionering, het apostolaat onder de zee-lijeden, de Wereldoorlogen, katholieke publicaties. Er is de katholieke zuil met de mutualiteiten en vakbonden, de Katholieke Partij en de CVP. Na de Tweede Wereldoorlog verminderte de kerkgang en kende de Kerk een moderniseringsgolf en was er bijvoorbeeld religieuze popmuziek, kwam er meer aandacht voor de Derde Wereldproblematiek en woedde het debat over het al dan niet toestaan van abortus. Kortom, de evolutie van de Kerk in Vlaanderen sinds 1750 tot nu wordt goed weerspiegeld.

De allerlaatste afbeelding handelt over het 'veranderend middenveld': het ACW werd beweging.net. Het is een evolutie die op termijn nog een stuk verder zal gaan. Inderdaad, in dit boek wordt een 'never ending story' verteld. Vele instellingen werden intussen opgedoekt en stonden hun archief af. Het KADOC en zijn collecties zullen dan ook steeds belangrijker worden en zullen nog veel meer materiaal kunnen verwerven. Deze erg fraai vormgegeven publicatie is een mooie terugblik op de vele verwezenlijkingen van de voorbije 40 jaar en tegelijk het startpunt voor de verdere werking onder leiding van een nieuwe directeur.

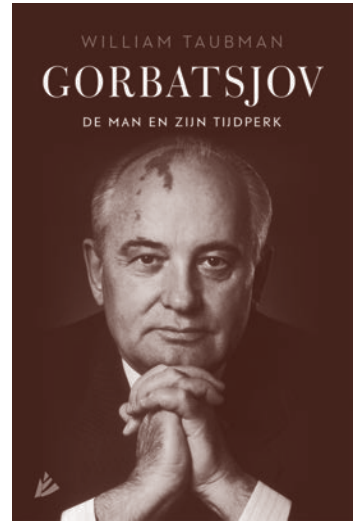
Sam Van Clemen

Een biografie van Gorbatsjov

*Jef Abbeel is een eminent kenner van de Russische geschiedenis en bezorgt de redactie met grote regelmaat boekbesprekingen over Lenin, Stalin en andere beroemde voor-
mannen van de Sovjet-Unie, te veel om allemaal op te nemen. Maar het verhaal van
Gorbatsjov konden we toch niet laten liggen. U leest het in vereenvoudigde vorm.*

**William Taubman, *Gorbatsjov. Zijn leven en tijdperk* (orig.: *Gorbachev, His Life and Times*), uitg. Overamstel, A'dam/
Antwerpen, 2017, 974 p.**

Michail Gorbatsjov werd geboren op 2 maart 1931 en was aan de macht van maart 1985 tot 25 december 1991. Voor het Westen was hij de grootste staatsman van de tweede helft van de 20ste eeuw, de man die Oost-Europa bevrijdde en de Koude Oorlog beëindigde, voor vele Russen daarentegen veroorzaakte hij het einde van hun Sovjetimperium. De meningen zijn dus verdeeld. Hij heeft eigenhandig zijn land en de wereld veranderd en verdient dus deze biografie.

De opgang van Gorbatsjov

Het boek overloopt minutieus het leven van Michail Gorbatsjov: zijn harde jeugd in het dorpje Provolnoie in de noordelijke Kaukasus, het lijden van zijn familie door de collectivisatie en de Grote Terreur van Stalin, zijn studies aan de Staatsuniversiteit van Moskou (gedurende 5 jaar Rechten droeg hij altijd hetzelfde pak) en zijn kennismaking met de studente Raisa Titarenko, met wie hij trouwde in 1953. Daarna volgt zijn opgang in de communistische partij en zijn strijd tegen de nagedachtenis van Stalin. Hij stond model als een man die zijn vrouw correct en met veel liefde behandelde en (later) overal mee naartoe nam. Dat was vaak niet naar de zin van de andere partijbonzen.

Tussen 1970 en 1977 mocht Gorbatsjov vijf keer naar West-Europa, een enorme gunst. De schoonheid van Italië maakte de meeste indruk op hem en Raisa, maar hij bezocht ook België, Nederland, West-Duitsland en Frankrijk. Overal waren ze verbaasd over de hoge kwaliteit van het voedsel en het goede leven. In 1978 werd hij unaniem bevorderd tot secretaris van het Centraal Comité, wat verhuizing naar Moskou betekende en zijn intrede in de hogere kringen. In 1980 werd hij volwaardig lid van het Politbureau: hij was 49, de anderen in de 70! In 1983 mocht Gorbatsjov naar Canada en ontdekte er dat een boer met 3 helpers even-

veel produceerde als een hele kolchoze in de Sovjet-Unie! In 1985 werd ten slotte Gorbatsjov unaniem verkozen tot secretaris-generaal van de Communistische Partij en dus de grote baas van de Sovjet-Unie.

Tijd van hervormingen en glasnost

Velen in het Politbureau verdroegen niet dat Raisa zich gedroeg als first lady en dat Gorbatsjov op straat met gewone mensen sprak of dat hij zijn portret niet liet dragen tijdens parades. De stijl was dus nieuw, het beleid nog niet. Dronkenschap was het grootste probleem, maar de alcohol-campagne werd een ramp: de staat verloor 100 miljard dollar tussen 1985 en 1990. Dan zette Gorbatsjov in op de versnelling van de economie en van de landbouw, maar beide mislukten, omdat de centrale planning te strak bleef. Er ontstond zelfs een tekort aan voedsel. Daarbovenop kwam de drastische daling van de olieprijs, zodat graan importeren moeilijker werd. Maar het ergste was de ontploffing van Tsjernobyl in 1986! De ramp bewees dat heel het systeem rot was: onbekwaamheid, doofpotten, onverantwoordelijkheid. Vele Russen kwamen tot het besef dat hun land toch niet het beste was, zoals ze altijd geleerd hadden.

De glasnost of meer openheid had meer succes. Kritische romans en films verschenen, maar tegelijkertijd ook hachelijke cijfers over armoede, criminaliteit en politiek: 20% van het bbp ging naar defensie tegenover 6% in de VSA. En wat te denken van het feit dat 30% van de ziekenhuizen geen riolering had! Op het wereldtoneel had Gorbatsjov meer geluk dan in eigen land: Reagan, Thatcher, Mitterrand en Kohl accepteerden hem als hun gelijke. Gorbatsjov zag snel in dat het Westen niet van plan was de Sovjet-Unie binnen te vallen en dat zijn land zich geen SDI of Star Wars kon veroorloven. Hij vond ook dat elk volk zijn eigen lot moest kunnen bepalen, wat later tot het einde van de USSR zou leiden. Hij verkondigde deze standpunten op het 27ste partijcongres van februari 1986: dit was een keerpunt in de Sovjetgeschiedenis. Gorbatsjov verwierp de Brezjnev-doctrine, die militaire interventies toeliet in Oost-Europa. De Sovjet-Unie had genoeg zorgen met Afghanistan, waar van de

120.000 Russische soldaten 13.000 gesneuveld waren en 43.000 levenslang gehandicapt. Er werd ook al onderhandeld over de vermindering van het aantal raketten en nucleaire wapens.

Maar Gorbatsjov beging ook de dwaasheid om zijn criticus Jeltsin te benoemen tot partijbaas van Moskou en hem in het Politbureau binnen te halen. Deze zou in de jaren

1988-1991 voor zijn ondergang zorgen. Hij zag ook niet de hergeboorte van het nationalisme van niet-Russen: rellen in Kazachstan (1986), problemen met de Krim-Tataren (1987), conflicten in Nagorno-Karabach en onrust in Oost-Europa (1988). Er kwam wel een akkoord over de drastische vernietiging van kruisraketten. 1989 werd een kernjaar in de geschiedenis van het communisme en van de 20ste eeuw. Voor het eerst waren er vrije verkiezingen in de Sovjet-Unie en kwam er een echt parlement, maar ondertussen ontbrak het aan zowat alles: nog slechts 11% van de noodzakelijke consumptiegoederen waren beschikbaar, dus geen koelkasten, wasmachines, schoonmaakproducten, pennen etc. De etnische spanningen namen nog toe: Azerbeidzjan blokkeerde de treinen naar Armenië; 2 miljoen Balten of 40% van de bevolking maakten een menselijke ketting tussen de drie hoofdsteden. Gorbatsjov dacht aan aftreden, Raisa werd ziek van de stress.

Taubman beschrijft grandioos het bezoek van Gorbatsjov in oktober 1989 aan de 40-jarige DDR, waar hij massaal toegejuicht werd door de bevolking, tot nijd van Honecker, die twee weken later moest aftreden. In november ging de Berlijnse Muur open, meer door de onhandigheid van Günter Schabowski dan door Reagan of Gorbatsjov, die toen sliep. 's Anderendaags zei hij wel: dit was de juiste beslissing. Een grotere zorg was de rest van het Oostblok: in Polen had Solidarnosc bij de stemming haast alle stemmen behaald en was een niet-communist premier geworden. De andere Oostblokstaten volgden dat voorbeeld. Gorbatsjov hoopte dat de hervormers het communisme zouden behouden en in het Warschaupact en in de Comecon zouden blijven. En hij droomde nog altijd van één Europees huis, met West-Europa erbij, o.l.v. ... de Sovjet-Unie!

De ondergang van Gorbatsjov

In 1990 werd Gorbatsjov verkozen tot eerste president van de Sovjet-Unie. Hij liet meteen artikel 6 uit de Grondwet van 1977 schrappen: de CPSU was niet langer de regerende partij. Maar Gorbatsjov had het parlement niet meer onder controle, want Jeltsin was daarvan de voorzitter en beiden konden elkaar niet luchten. In 1990 keurde Gorbatsjov de Duitse eenwording goed, op voorwaarde dat de NAVO niet naar het Oosten zou uitbreiden. Iedereen gaf hem die garantie, maar niemand zou er zich later aan houden. Gorbatsjov kreeg de Nobelprijs voor de Vrede, tot ergernis van vele Russen. In januari 1991 leek Gorbatsjov uitgeput en een maand later eiste Jeltsin zijn ontslag op televisie. In juni 1990 werd Jeltsin gekozen tot president van Rusland.

Gorbatsjov kreeg verschillende waarschuwingen dat er een staatsgreep op komst was, maar hij wuifde die weg. Toen Gorbatsjov in augustus met zijn familie op vakantie ging in de Krim,

werd zijn telefoon afgesneden en eisten indringers dat hij de noodtoestand ondertekende, maar hij weigerde. De volgende dag rolden tanks Moskou binnen, waar Jeltsin het verzet tegen de coup organiseerde en overwon. Raisa kreeg een beroerte en kon niet meer praten. Zij werd nooit meer gezond en in 1999 zou ze overlijden aan leukemie. Toen Jeltsin, samen met Kravtsoek (Oekraïne) en Sjoesjkevitsj (Wit-Rusland) in december de Sovjet-Unie afschaften en vervingen door het G.O.S., werd Gorbatsjov buiten spel gezet. Op kerstdag 1991 nam hij ontslag.

Vanaf 1992 was Gorbatsjov dus ambteloos burger, met beperkt salaris, maar met genoeg personeel. Hij richtte een stichting op die zich bezig hield met goede doelen zoals kinderen met leukemie in Rusland en in het buitenland. De financies kwamen van zijn dure voordrachten over heel de wereld. In 1996 stelde Gorbatsjov zich kandidaat bij de presidentsverkiezingen. Het werd een zeer pijnlijke nederlaag, want hij behaalde de minste stemmen van alle kandidaten (0,5%). Jeltsin won.

Beoordeling

In zijn slotwoord zegt Taubman: "G. was een visionair, die zijn land en de wereld veranderde. Hij vernietigde het 70 jaar oude totalitaire regime van de Sovjet-Unie, zorgde voor vrije verkiezingen en parlementen, maakte een einde aan de gevaarlijke wapenwedloop en stond de Oost-Europeanen toe om na 40 jaar bezetting hun lot zelf te bepalen, zonder bloedvergieten of geweld. Hij liet de hereniging van Duitsland toe. Hij wou het communisme een menselijk gezicht geven. (...) Hij was een tragische held, die ons begrip en onze bewondering verdient".

Taubman heeft indrukwekkend werk geleverd. Hij heeft heel veel gelezen, gesproken met vele medewerkers en tegenstanders van Gorbatsjov en veel van zijn info komt uit eerste hand. De biografie is voldoende kritisch en zeker geen hagiografie. Bij de zwakke kanten noemt hij geregeld het feit dat Gorbatsjov teveel zelfvertrouwen had, zijn te grote dadendrang, tegelijk zijn besluiteloosheid, niet luisterde naar zijn medewerkers, ook niet toen ze hem wezen op een staatsgreep. De aanmerkingen die nu volgen zijn dus eerder details. De chronologie is vaak rommelig, heel vaak staan er data zonder jaartal, een kaart van Rusland met de minder bekende plaatsnamen ontbreekt, ook een stamboom van de familie Gorbatsjov. Het boek bevat ook veel te veel onbeduidende details: soms worden vergaderingen van zin tot zin weergegeven. Maar ik hoop dat Gorbatsjov de verschijning van dit boek in Rusland nog zal meemaken. Nu kunnen de Russen het enkel kopen via Amazon.

Jef Abbeel

Camino Historici: Wenen

Wenen, gelegen aan de Donau, is de hoofdstad en het cultureel centrum van Oostenrijk. Met zijn 1.800.000 inwoners is het ook de grootste stad van dit land. Wenen laat weinig onverschillig, want de schoonheid van de gebouwen is overweldigend, maar bovendien werd België gedurende de 18de eeuw ook vanuit deze stad bestuurd.

Open ruimtes

In het centrum van Wenen ligt de **Maria-Theresienplatz** met het reusachtig standbeeld van de geliefde keizerin Maria-Theresia, die echter nooit een voet in ons land heeft gezet. De keizerin draagt in haar hand de Pragmatieke Sanctie van 1713, die een vrouw de mogelijkheid bood tot troonopvolging. Aan de noordzijde van dit plein zien we het *Naturhistorisches Museum*, aan de zuidzijde het *Kunsthistorisches Museum*. Ze lijken wel spiegelbeelden en werden ontworpen door dezelfde architect, toen de Ringstrasse (de boulevard in plaats van de oude ringwal) door keizer Frans Jozef werd aangelegd in de jaren 1880.

Vlakbij bevindt zich de **Heldenplatz** met twee ruitersstandbeelden. Beide dappere veldheren waren ooit landvoogd in de Nederlanden: prins Eugénius van Savoye (†1736) en aarts Hertog Karel van Oostenrijk (†1847). Aan dit plein bevindt zich ook de *Neue Burg*, een reusachtig rondlopend gebouw, dat tussen 1881 en 1913 aangebouwd werd aan het Hofburg-

complex. Vijf jaar na de voltooiing kwam er een einde aan het keizerrijk. In 1938 kondigde Adolf Hitler op het centrale bordes van de *Neue Burg* de Anschluss van Oostenrijk bij Duitsland af tegenover tienduizenden Weners. Vandaag is het de leeszaal van de nationale bibliotheek en bevat het ook enkele musea.

Aansluitend bij de *Heldenplatz* bevindt zich de *Volksgarten*, een groot park dat in 1920 voor het publiek werd geopend. Van alle bezienswaardigheden is zeker het *Kaiserin Elisabeth-*

Denkmal het belangrijkste. Het is een ontroerend herdenkingsmonument voor keizerin Sissi, dat haar man voor haar liet oprichten in 1907. Sissi of juister Elisabeth van Beieren, trouwde in 1854 met keizer Frans-Jozef. Ze had een erg ongelukkig leven, want haar enige zoon, kroonprins Rudolf, pleegde zelfmoord in 1889 en zelf werd ze vermoord door een anarchist in 1898. Het monument is een verborgen parel in deze tuin, die in de zomer bulkt van de rozen.

Het keizerlijk verleden

Niet ver van de *Heldenplatz* ligt ook de *Michaelerplatz*, die toegang geeft tot de **Hofburg**, het oude paleis van de Habsburgers, waar in de 18de eeuw tal van delegaties uit de Nederlanden op bezoek kwamen. In de Hofburg kunnen de keizerlijke verblijven, de schatkamer en het Sissi-museum bezocht worden. De keizerlijke vertrekken omvatten de kamers waarin

Frans Jozef woonde (1857-1916) evenals Elisabeth (1854-1898) en de kamers waar tsaar Alexander I verbleef tijdens het Congres van Wenen. In de schatkamer staan allerlei kostbaarheden, waaronder de kroonjuwelen. In de Zilverkamer staat het eetgerei van de Habsburgers tentoongesteld. Veel van dat zilver is afkomstig uit Brussel, waar het werd besteld door landvoogd Karel van Lotharingen (†1780).

In een van de gebouwen van de Hofburg is de **Spanische Hofreitschule** gevestigd, die erg in trek is bij toeristen. Het gaat om een van de oudste scholen ter wereld voor het opleiden van paarden. De naam ontleent de school aan de herkomst van de paarden, de Lippizaners, en aan het feit dat er destijds veel Spaanse rijmeesters werkzaam waren. Een optreden volgen is tamelijk prijzig, maar voor veel minder geld kan je ook een training volgen.

Voor historici is het bezoek aan de *Kapuzinerkirche (Tegetthoffstrasse)* een must. Onder deze kerk ligt immers de **Kaisergruft**, de keizerlijke crypte die in 1619 werd gesticht. Hier liggen de stoffelijke resten van 138 Habsburgers, onder wie Maria Theresia en haar man in een grote tombe, maar ook de meeste vorsten, landvoogden en landvoogdessen die over ons land hebben geregeerd. Die vorsten waren Karel VI, Maria-Theresia, Jozef II, Leopold II en Frans II. Landvoogden waren Leopold-Willem, Maria-Elisabeth, Karel van Lotharingen, Maria-Christina, Albert-Casimir en aartshertog Karel. Het meest in de kijker loopt uiteraard het graf van Sissi, waar voortdurend bloemen of kindertekeningen worden neergelegd, maar dat heeft allicht meer te maken met de beroemde Sissi-films dan met het personage zelf. Ook keizerin Zita, de laatste regerende Habsburgse (†1989), ligt hier begraven.

Culturele hoogstandjes

Niet ver daarvandaan bevindt zich de **Stephansdom**, de zetel van het aartsbisdom Wenen en dus een kathedraal. Op het hoofdgebouw staan vier torens, waarvan de zuidelijke toren met zijn 136,7 meter een van de hoogste kerktorens ter wereld is. Andere torens zijn restanten van de oorspronkelijke romaanse kerk. Opmerkelijk zijn de geglazuurde dakpannen. Binnen de dom staan enkele meesterwerken, zoals de gotische preekstoel, het 15de eeuwse altaar (*Wiener Neustädler Altar*, links van het hoofdaltaar) met schilderijen van 72 heiligen. Spectaculair is ook de graftombe van keizer Frederik III in rood marmer uit de 15de eeuw (rechts vooraan).

Wenen is zo'n grote stad dat je er dagen kan rondzwerven. Voor wie van musea houdt, moet zeker terecht in het **Museumsquartier**, gevestigd in de voormalige keizerlijke stallen en koetshuizen. Het ligt niet ver van de *Maria-Theresienplatz*. Het vormt vandaag een van de grootste culturele centra ter wereld, ontwikkeld in de

jaren 1980 naar het voorbeeld van het Centre Pompidou in Parijs. Het oorspronkelijke gebouw in barokstijl staat te midden van de nieuwe musea, zoals het *Museum Moderner Kunst* (MUMOK) met een van de grootste collecties hedendaagse kunst van Europa, verder het *Leopold Museum* (Egon Schiele, Gustav Klimt, Oscar Kokoschka enz.) en de *Kunsthalle Wien* met internationale en hedendaagse kunst en exposities over experimentele architectuur, film, video, fotografie en nieuwe media.

Ook valt een wandeling aan te bevelen naar het *Belvedere*, het vroegere zomerverblijf van Prins Eugenius van Savoye, de briljante veldheer die rond 1700 de Turken versloeg en (samen met de hertog van Marlborough) ook de Zuidelijke Nederlanden bevrijdde van Lodewijk XIV. Het gaat om een langgerekt park op een glooiende helling met twee paleizen: het **Oberes Belvedere** en het *Unteres Belvedere*. De architect, Johann Lukas von Hildebrandt, is dezelfde die Schönbrunn ontwierp. De tuin heeft drie niveaus met klassieke thema's: het onderste deel is het domein van de Vier Elementen, het middendeel verwijst naar de Parnassus en het bovendee naar de Olympus. Er staan talloze beelden en er zijn ook enkele prachtige waterpartijen en cascades. Naast dit park ligt de *Botanischer garten*, aangelegd door Maria-Theresia en voorzien van meer dan 9000 platensoorten.

De tuin heeft drie niveaus met klassieke thema's: het onderste deel is het domein van de Vier Elementen, het middendeel verwijst naar de Parnassus en het bovendee naar de Olympus. Er staan talloze beelden en er zijn ook enkele prachtige waterpartijen en cascades. Naast dit park ligt de *Botanischer garten*, aangelegd door Maria-Theresia en voorzien van meer dan 9000 platensoorten.

Toeristische trekpleisters

Dit is maar een greep uit de overvloed, want Wenen telt ontelbare paleizen, maar ook veel beroemde koffiehuisen, waarvan het **Café Central** (*Herrengasse*) het mooiste is. Dit café is gevestigd in een neo-renaissance bouwwerk met zuilen en bogen uit 1860, vandaag *Palais Ferstel* genoemd naar de architect. Het café werd in 1876 opgericht en

kende beroemde gasten als Freud, Trotski en tal van Weense auteurs. Je kan er een *Sachertorte* nuttigen, al moet je voor de authentieke taart eigenlijk in *Hotel Sacher* (*Philharmonikerstrasse*) terecht.

Als je wat meer tijd hebt, is een bezoek aan het kasteel **Schönbrunn** niet te versmaden, maar daarvoor moet je wel de metro nemen. Het vroegere zomerpaleis van de keizerlijke familie

dankt zijn naam aan de mooie bron die hier ontsprong. Het kwam klaar onder Maria-Theresia en is uitgesproken rococo van stijl. Pas na 1800 werd de gevel van het paleis geschilderd in zijn beroemde Schönbrunngeel, een kleur die sindsdien kenmerkend werd voor heel Oostenrijk-Hongarije. De vertrekken op de eerste verdieping kunnen bezocht worden en er is weer heel wat dat aan Sissi herinnert. Het slot Schönbrunn heeft ook een prachtige tuin met enkele bezienswaardigheden, zoals het koetsenmuseum, het theater, de orangerie, de Obeliskfontein, een Japanse tuin, een doolhof, de beroemde Gloriette (1775), het Palmenhuis (1882), de Neptunusfontein (1780) en een dierentuin (sinds 1752).

Edward De Maesschalck

Historische weetjes: wist je dat ...

Het woord Kenau verwijst naar een echte persoon? Kenau, dat nu vaak gebruikt wordt als scheldwoord voor een bazige vrouw of een manwijf, vindt haar oorsprong in Kenau Simonsdochter Hasselaer, een moedige weduwe uit Haarlem die het samen met de vrouwen van de stad opnam tegen de Spanjaarden. Ze werd het symbool voor moedige onverslaanbare vrouwen met haar op de tanden.

In memoriam

*N*iet van alle overleden historici ontvangen we een bericht, laat staan een overzicht van hun leven en bedrijvigheid. Daarvoor rekenen we ook op de alertheid en de bijdragen van onze lezers. We ontvingen wel een bericht over Mimi Wilms (1940-2018) en Franca Poelman (1940-2018) en meer gegevens over Jan Lerouge (1955-2017) en Magda Van Wouterghem (1934-2018). Enkele overlijdens van het afstudeerjaar 1967 vindt de lezer in een apart hoofdstuk.

Mimi Wilms (1940-2018)

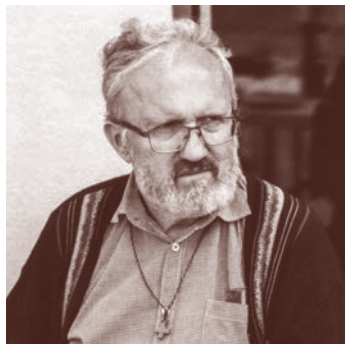
Mimi Wilms werd geboren te Hasselt op 19 maart 1940 en overleed te Meensel-Kiezegem op 24 december 2018. Ze behaalde het licentiaat in de geschiedenis in 1954. Ze was docente Design History aan het SHIVKV (Genk) en actief in de kunst/cultuur verenigingen.

Franca Poelman (1940-2018)

Franca Poelman werd geboren te Wetteren op 8 februari 1940 en overleed te Jette op 25 februari 2018. Ze behaalde het licentiaat in de geschiedenis in 1998.

Jan Lerouge (1955-2017)

Jan Lerouge (Kortrijk, 3 maart 1955 – Tielt, 28 september 2017) werd na zijn priesterwijding (6 juli 1980) naar Leuven gestuurd om er het licentiaat Geschiedenis te behalen. Zijn medestudenten typeren hem als "een stille mens, vol wijsheid en goedheid, die goed kon luisteren en steeds erop bedacht was anderen te helpen". In de jaren 1980-1982 zette hij de studiedienst van de Historische Kring op poten en maakte er een in alle opzichten succesvolle onderneming van.

Hij redigeerde, samen met o.a. Herman Defoort en Hilde Verschaffel, de cursusteksten op basis van zelfgenomen collegenotities. Jan viel wellicht het meest op door zijn bescheidenheid en sociale ingesteldheid. Het door hem zelf voorgestelde onderwerp van zijn licentiaatsverhandeling "De preken van E.H. Jozef Van Dale (1716-1781), stichter van de broeders Van Dale, te Kortrijk" (1982) illustreert zijn belangstelling voor de minderbedeelden.

Als leraar was Jan zijn hele loopbaan actief te Tielt: het Sint-Jozefscollege (1982-1999), De Bron (1999-2015) en het VTI (1982-2015). Hij was veeleisend voor zijn leerlingen, in de

overtuiging dat er wellicht nog nooit zoveel motieven geweest zijn om hard te studeren als in onze derde industriële revolutie die vooral nood heeft aan veel hoog gekwalificeerde mensen.

Maar ook dat andere luik in de opvoeding, namelijk de zingeving, heeft Jan, vooral als godsdienstleraar, sterk behartigd. Hij heeft gepoogd aan zijn leerlingen duidelijk te maken dat ze hun geluk niet moeten zoeken in het 'hebben' maar in het 'zijn', om meer belang te hechten aan 'les raisons de vivre' dan aan 'les moyens de vivre'; dat het geluk is als een parfum: als je het sprenkelt over een ander, krijg je zelf er een paar druppels van mee; dat het geluk is als een geluid in de bergen: tot wie het uitzendt, keert het zevenvoudig terug.

Jan had een knap en kritisch verstand dat hem in staat stelde problemen, ook religieuze, evenwichtig te benaderen. Hij was nooit bitter, – daarvoor was hij te verstandig! – maar voorzichtig, attent bij vreugde en verdriet. Als de man met het juiste woord werd hij door vele mensen gewaardeerd. Hij was ook niet bang om kritisch te zijn ten opzichte van de traditionele pastorale wegen en structuren. Die kritische houding was voor hem geen reden om ze af te schrijven. Integendeel! Hij was steeds bereid in de Kerk mee te werken. Ieder weekend stond hij paraat om voor te gaan in de eucharistie in de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Tevens nam hij zijn beurtrol voor de homilie in de Tieltse kerken van de pastorale eenheid op. Ofschoon zijn fysieke handicap het hem de laatste tijd moeilijk maakte verstaanbaar te spreken, werden zijn homilieën sterk gewaardeerd.

Hij was de vertrouwensman en mislezer in verschillende religieuze communiteiten. Lange tijd was hij ook praktijkbegeleider aan het CPRL in Antwerpen en medeauteur van heel wat boeken voor het vak godsdienst in het middelbaar onderwijs.

Jan had zijn leven lang een bijzondere aandacht voor de mensen die het moeilijk hadden. Vandaar zijn inzet voor Broederlijk Delen, de Tieltse Noord-Zuid-beweging en Oxfam Wereldwinkel waarvan hij acht jaar voorzitter was. Ook in de Doorgang, de plaatselijke afdeling van de Sint-Vincentiusvereniging, was hij sterk geëngageerd en steeds aanwezig op de dagen van de voedselbedeling. Met zijn V.Z.W. Albatros stond hij in voor de opvang van vluchtelingen, voor wie hij zelfs zijn eigen huis onbaatzuchtig ter beschikking stelde. Velen zullen hem missen.

Jan, bedankt om wie u was en om wat u betekende voor vele mensen.

Gabriël Buysel, lic. Geschied., pastoor-deken em. Tielt

Zuster Kristina Magda Van Wonterghem (1934-2018)

Magda Van Wonterghem is geboren in Heverlee op 7 mei 1934, is ingetreden in de Sint-Trudoabdij te Male op 7 september 1961 en deed professie voor het leven als Reguliere Kanunnikes van het Heilig Graf op 12 augustus 1967. Zij was abdis van de

gemeenschap van 1984 tot 1996. Zij is overleden in de zorgafdeling van Huuse Sint-Jan te Brugge op 30 januari 2018 in Brugge

Als kind woonde Magda te Leuven. Zij had een oudere en een jongere broer en een zus. Haar humaniora deed zij in het Instituut Paridaens. Daarna studeerde zij Moderne Geschiedenis aan de universiteit te Leuven en behaalde er haar diploma in 1956. Nadat zij op twee plaatsen, eerst te Tielt en daarna dichterbij huis te Tienen als licentiate geschiedenis les had gegeven, besliste zij haar leven anders te richten. Zij maakte de keuze voor het religieuze leven. Op 27-jarige leeftijd trad zij in de St-Trudoabdij in, een gemeenschap van de Kanunnikessen van het H. Graf.

Geschiedenis moest zij niet loslaten. Haar interesse ging nu naar de studie van het kanonikale leven, zoals het beleefd werd in de Orde van het H. Graf, naar de geschiedenis van de Orde zelf (die ontstond in Jeruzalem in 1099), naar Sint-Trudo, de patroonheilige van de abdij, en naar de bewogen voorgeschiedenis van haar medezusters in Brugge. De geschiedenis van de burcht van de Graven van Vlaanderen, waar de zusters van 1954 tot 2013 gewoond hebben was een belangrijk interessepunt. Dat hebben wij in de gemeenschap zeer gewaardeerd, vooral toen wij ons mooie huis, deze burcht, hebben verkocht en de zorg ervoor hebben doorgegeven aan een nieuwe eigenaar.

Al vroeg werd zuster Kristina gevraagd aan de jonge zusters les te geven. Waarover? Over geschiedenis natuurlijk. Zelf kreeg zij kansen tot vorming in het Brugse seminarie en in de Orde. Tijd voor persoonlijke vorming via lectuur was er, maar niet zoveel, want zuster Kristina werkte ook goed en graag met de handen. Wat in de opbouw van de abdij te Male meer dan welkom was. Er werd immers gebouwd, letterlijk en figuurlijk aan wat de St-Trudoabdij geworden is: "Male Burcht en Abdij". Het mag gezegd zijn: de abdij was een in aantal groei-

ende kanonikale gemeenschap met een veel en graag bezocht gastenverblijf. Zuster Kristina was creatief en nam graag samen met anderen initiatief, o.a. voor de oprichting van het Brugse Bijbelhuis, voor de "Zeven Brugse abdijen en priorijen", voor erfgoedinitiatieven... De jaarlijkse erfgoeddag ging niet voorbij zonder deelname van Male. De tentoonstelling "Vrouwen van Vlaanderen"

op het neerhof in Male in samenwerking met Rumbeke en Kortrijk, met de uitgave van een cd-rom "Licht op Male" is in 2002 een hoogtepunt geweest van haar vele activiteiten.

Er is nog een ander aspect van zuster Kristina's leven en dat is niet het minst belangrijke: haar voorliefde voor St-Augustinus. In 1986 stond zij, onder leiding van professor Tars van Bavel, mee aan het begin van de Augustinusdagen die nog jaarlijks georganiseerd worden te Leuven. Augustinus als haar leermeester en inspiratiebron. Daarom hebben wij op haar gedachtenisprentje dit woord van Augustinus aangebracht: "Gij hebt ons naar U toe geschapen en rusteloos is ons hart tot het rust vindt in U". Wij danken zuster Kristina Magda van Wonterghem, voor wie zij voor onze gemeenschap en voor velen geweest is.

Zuster Johannes Mariette Fillet

Afscheid van jaargenoten 1967

*H*et afstudeerjaar 1967, dat een bijzonder hechte band heeft opgebouwd tot op de dag van vandaag, is in het voorbije jaar zwaar beproefd. Na de reünie in Maaseik (24 september 2015) overleed Denise Keymolen op 7 september 2016. Aan deze markante jaargenote en pionier van de vrouwen-geschiedenis in België werd een In memoriam gewijd in nummer 163 van Tijdingen. Het jaar betreurde ook het overlijden van Maria Teresa Tolosa Bribian (27 september 2016), echtgenote van Werner Verbeke. Zij vergezelde Werner altijd op de reünies van het jaar. Na de gouden reünie in Leuven (5 oktober 2017) van het afstudeerjaar 1967 zijn op korte tijd drie jaargenoten overleden: Jef Festjens, Leo Voet en Jean Vrancken.

Jef Festjens (1940-2017)

Jef Festjens werd geboren in Anzegem op 6 februari 1940 en is overleden in Hove op 12 december 2017. Jef was in zijn Leuvense tijd op 'kot' op de studentenparochie. Hij was niet alleen enkele jaren ouder maar – in onze ogen – ook veel wijzer. Hij had nooit het hoogste woord maar er werd naar hem geluisterd wanneer hij met stille stem en zachte ironie zijn mening gaf. Jef werd na zijn studie tot aan zijn pensionering eindredacteur van het op grote schaal in Vlaanderen verspreide parochieblad 'Kerk en Leven'. Dankzij zijn grote werkkraft leverde Jef met een beperkte staf jarenlang elke week de kopij tijdig bij de drukker binnen. Hij had, gevoed met een grote belangstelling voor filosofie, een open geest voor de snelle maatschappelijke ontwikkeling en de evolutie binnen de kerk.

In zijn persoonlijk leven werd Jef zwaar getroffen door het vroege overlijden van zijn vrouw Christel. Met grote toewijding zorgde hij voor de opvoeding van hun drie jonge kinderen. Na zijn pensionering ging het met de gezondheid van Jef achteruit. Zijn zoon Joris had zijn huis verbouwd zodat Jef bij zijn zoon en schoondochter en hun kinderen in Hove kon inwonen. Jef ontbrak nooit op onze reünies. Zelfs zeer verzwakt was Jef tijdens onze laatste reünie in Leuven kort aanwezig. Dat was zijn afscheid van zijn jaargenoten. Jef had de beste herinneringen aan zijn Leuvense tijd. Dat bleek overduidelijk toen Miel Heynen uit Ierland was over-

gekomen om Jef kort voor zijn overlijden thuis te bezoeken en ze samen foto's uit de Leuvense tijd bekeken.

In december nam Jef afscheid van het leven. Tijdens de zeer intense afscheidsdienst met muziek, teksten en veel foto's van Jef (ook uit zijn studietijd) kwam de figuur van Jef naar voren zoals wij hem gekend hebben: een zorgzame vader en een sociaal bewogen en behulpzame man die open stond voor iedereen en doorheen moeilijkheden in zijn leven duidelijk zichzelf was gebleven.

Ludo Mateusen

Leo Voet (1938-2017)

Leo Voet werd geboren in Leuven op 3 maart 1938 en overleed in Reninge op 21 december 2017. Leo was één van onze oudere jaargenoten. Hij was tijdens zijn geschiedenisjaren naast student tegelijkertijd ook leraar aan het Monfortcollege in Rotselaar. Met zijn fiets of brommer trotseerde hij weer en wind om naar de cursussen te komen. Leo maakte indruk bij zijn jaargenoten, niet alleen door zijn rijzige gestalte, maar ook omdat hij nooit een blad voor de mond nam bij discussies in de woelige Leuvense studentenjaren tussen 1963 en 1967.

Na zijn huwelijk met Mia Dubaere verhuisde Leo van Brabant naar Reninge in de Westhoek en werd in 1975 leraar aan het Klein Seminarie in Roeselare. Leo bleef wel een echte 'Brabander'. Tijdens de afscheidsdienst vergat de pastoor niet te vermelden dat Leo tot aan zijn overlijden een hartstochtelijk supporter bleef van KV Mechelen, die zelden een thuiswedstrijd van zijn 'Malinois' miste. Hij combineerde tot 1985 zijn baan als leraar aan het Klein Seminarie in Roeselare met werkzaamheden in de apotheek van Mia. Daarna richtte hij Dubavo op, een groothandel in dierengeneesmiddelen, waarvan hij de laatste dertig jaar van zijn leven fulltime zaakvoerder was. Leo en Mia hadden met hun vier kinderen en een adoptie dochter, naast een druk beroepsleven, ook een intens gezinsleven. Toch wist Leo zich uitstekend te integreren in de lokale gemeenschap en engageerde hij zich in het plaatselijk verenigingsleven, o.a. in het bestuur van het plaatselijk vrij onderwijs en was hij als lector actief in de parochie.

Vergezeld door Mia was Leo één van de trouwste aanwezigen bij de reünies van ons jaar. Tijdens de 'gouden reünie' in oktober moesten wij hem echter missen. Zijn gezondheid was zo verslechterd dat hij niet langer aanwezig kon zijn. Met een mooie en ontroerende begrafenisplechtigheid werd in een bomvolle kerk afscheid genomen van Leo.

Karel Veraghtert

Jean Vrancken (1944-2018)

Jean Vrancken werd geboren in Veldwezelt op 18 augustus 1944 en overleed in Hoeselt op 19 februari 2018. Jean was één van de minder 'zichtbare' jaargenoten die in zijn Leuvense tijd meer aansluiting zocht bij zijn Limburgse vrienden dan bij de jaargenoten. Jean stapte in het onderwijs aan het SJB College in Genk en bleef tot aan zijn pensionering een gedreven en gerespecteerd leraar. Als stage-meester hielp hij bovendien meerdere Leuvense geschiedenisstudenten op het juiste leraarpad. Als gepensioneerde vond Jean dat hij te veel vrije tijd en energie had en besloot de Limburgse gidsencursus te volgen en liep als afronding van de opleiding stage in Bokrijk. Hij was ook geëngageerd in het regionaal verenigingsleven als (ere)voorzitter van Neos en actief als geliefde radioman bij radio BOO met een eigen avondprogramma *Buona Sera*. Jean was echter niet alleen een echte Limburger maar ook wereldburger. Hij was een onvermoeibare studax en taalvirtuoos, die naast Engels en Frans ook Spaans, Duits, Turks, Grieks en Russisch, zijn lievelingstaal, sprak. Die talenknobbel kwam hem, gecombineerd met zijn historische interesse, van pas bij talrijke reizen.

We hebben Jean en zijn vrouw Suzy beter leren kennen tijdens de laatste drie reünies van ons jaar. Hij bleek een spraakwaterval te zijn die met veel humor een gezelschap kon onderhouden. Alhoewel zijn gezondheid hem reeds erg beperkte waren Suzy en Jean toch nog aanwezig op de laatste reünie in Leuven. De massale aanwezigheid van vrienden en kennissen, die hem een laatste groet brachten en afscheid kwamen nemen in Hoeselt, bewees hoe geliefd Jean was.

Dag Jean, dag lieve man en vader, opa ook.

Dag goede vriend, dag gedreven en gerespecteerd leraar, stagemeeester voor Leuvense studenten,

Dag geliefde radioman, muziekliefhebber en taalvirtuoos, belezener, gevat, met scherpe geest en historische interesses, enthousiaste reiziger.

Dag medestudent uit Leuven, een beetje onopvallend toen en aan de kant.

Dag man met een hart voor mensen en dingen, tenger van bouw maar taai van binnen.

Monique Van Opendenbosch

Historische films uitgebracht in 2017

*I*k wil graag naar jaarlijkse gewoonte een overzicht bieden van de 58 'historische' films die ik verleden jaar in de twee Leuvense bioscopen heb kunnen bekijken. In Tijdingen zelf zijn wegens plaatsgebrek alleen de beste films van het jaar opgenomen (met een waardering van 3,5 en 4), maar online (<http://www.vhl-alumni.be>) kan je de volledige lijst vinden. De films staan chronologisch geschikt en voor elke film geef ik een zeer beknopte inhoudsopgave. Films gesitueerd na 1995 heb ik alleen geselecteerd indien ze een uitgesproken politiek of historisch karakter hebben. Documentaire films zijn niet opgenomen. Het aantal sterren geeft mijn persoonlijke appreciatie weer (0 ★ is rotzooi, 2 ★ is middelmatig, 3 ★ is goed, 4 ★ is schitterend). Twee van de beste films van dit jaar horen niet in de categorie 'historisch', maar ik wil ze hier wel met plezier vermelden, nl. *Wind River* en de animatiefilm *Coco*, allebei 4 ★. De oudere afleveringen van dit overzicht zijn te downloaden op: https://bib.kuleuven.be/artes/films_in_de_oudheid/.

De 19e eeuw

Victoria & Abdul (2017 – UK) – 111 min. – 3,5 ★ – Reg.: Frears, Stephen – Act.: Dench, Judi; Fazal, Ali – Bewerking van Shrabani Basu, Victoria & Abdul. The true story of the Queen's closest confidant (2010) (non-fictie)

India en Engeland / Schotland, 1887-1901. De Indische moslim Abdul Karim (1863-1909) wordt de persoonlijke bediende van de bejaarde koningin Victoria (1819-1837-1901) en er ontstaat een bijzondere relatie tussen de twee.

Loving Vincent (2017 – PL/UK) – 94 min. – 3,5 ★ – Tekenfilm (schildertechniek) – Reg.: Kobiela, Dorota; Welchman, Hugh – Act.: Booth, Douglas; Gulaczyk, Robert; Flynne, Jerome

Een jaar na de dood van de Nederlandse schilder Vincent van Gogh (1853-1890) in Auvers in Frankrijk komt Armand Roulin in het dorpje aan om een verloren gelegde brief vooralsnog te bezorgen en hij begint het overlijden van de schilder te onderzoeken. De helft van deze animatiefilm is prachtig geschilderd in de stijl en de kleuren van de beroemdste schilderijen van van Gogh.

De tweede wereldoorlog en de jaren '40

Dunkirk (2017 – NL/UK/F/USA) – 106 min. – 4 ★ – Reg.: Nolan, Christopher – Act.: Whitehead, Fionn; Branagh, Kenneth

De evacuatie in mei-juni 1940 van de Britse (en andere) troepen uit Duinkerken naar Engeland, verteld in drie door-eengevlochten verhaallijnen, met gebeurtenissen op het strand, op zee en in de lucht. Veel dialogen zijn er niet, maar de sfeer is adembenemend.

Their finest (2016 – UK/S) – 117 min. – 3,5 ★ – Reg.: Scherfig, Lone – Act.: Arterton, Gemma; Claflin, Sam; Nighy, Bill; Irons, Jeremy – Bewerking van Evans, Lissa, Their finest hour and a half (2009) (roman)

London, 1940-1941. De jonge Britse mannen zitten in het leger, zodat het vrouwen zijn en oudere acteurs die een patriottische film dienen te maken over de evacuatie van Duinkerken. Een heel andere aanpak dus dan de film 'Dunkirk', maar minstens even boeiend.

De jaren '50, '60 en '70

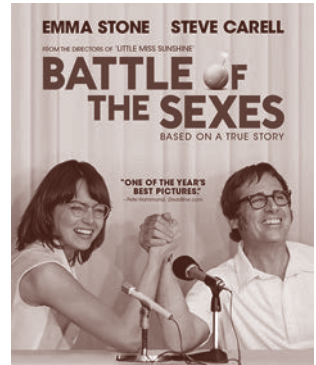
Hidden figures (2016 – USA) – 127 min. – 3,5 ★ – Reg.: Melfi, Theodore – Act.: Henson, Taraji P.; Spencer, Octavia; Monáe, Janelle; Costner, Kevin - Bewerking van Lee Shetterly, Margot, Hidden figures. The story of the African-American women who helped win the space race (2016) (non-fictie)

Florida, USA, 1961-1962. Katherine G. Johnson (°1918), Dorothy Vaughan (1910-2008) en Mary Jackson (1921-2005) zijn drie zeer bekwame zwarte vrouwen die werken bij het ruimteprogramma van de National Aeronautics and Space Administration (NASA), maar die gediscrimineerd worden zowel omdat ze zwart zijn als omdat ze vrouwen zijn.

Battle of the sexes (2017 – UK/USA) – 121 min. – 3,5 ★ – Reg.: Faris, Valerie; Dayton, Jonathan – Act.: Stone, Emma; Carell, Steve

USA, 1972-1973. De tenniskampioen Billie Jean King (°1953) aanvaardt de uitdaging van de oudere tenniskampioen Bobby Riggs (1918-1995), die beweert dat vrouwen inferieur zijn aan mannen, en ze slaagt erin hem te verslaan in een match die uitzonderlijk veel media-aandacht krijgt.

Toekomst/Fantasy

Thor. Ragnarok (2017 – USA) – 130 min. – 3,5 ★ – Reg.: Waititi, Taika – Act.: Hemsworth, Chris; Hiddleston, Tom; Blanchett, Cate; Hopkins, Anthony; Cumberbatch, Benedict – Bewerking van Lee, Stan – Lieber, Larry – Kirby, Jack, Thor (1962/1966) (comic serie)

Odin verdwijnt zodat zijn zonen Thor en Loki samen dienen te vechten tegen Hela, de godin van de dood en Odin's eerste nakomeling, die de controle over Asgard wil verwerven. Het veelvuldig gebruik van humor en parodie maakt deze actiefilm een echt plezier om te bekijken.

Blade runner 2049 (2017 – USA) – 163 min. – 3,5 ★ – Reg.: Villeneuve, Denis – Act.: Gosling, Ryan; Ford, Harrison

2049, dertig jaar na de gebeurtenissen van de film 'Blade runner' van Ridley Scott uit 1982. De 'replicant' of kunstmatige mens K / Joe maakt jacht op oudere replicants die ontsnapt zijn.

Hij ontdekt dat twee replicants een baby hebben gekregen, wat technisch onmogelijk leek en wat de hele kijk op replicants zou kunnen omgooien. Hij krijgt het bevel het kind op te sporen en te doden, maar anderen willen het bemachtigen om onderzoek op te doen.

Herbert.Verreth@kuleuven.be

Goed gezien

De universiteit van Wenen, opgericht in 1365, is niet enkel de oudste, maar met zijn 94.000 studenten ook de grootste Duitstalige universiteit ter wereld. Van de talloze studentenclubs gaan er sommige terug tot de oude Burschenschaften uit de 19de eeuw. Die zijn erg traditioneel en politiek doorgaans rechts. In juni 2017, toen het academiejaar ten einde liep, verzamelden ze in de Stephansdom en trokken vandaar in stoet door de stad, waar ze naar goede traditie door linkse studentenverenigingen werden uitgejouwd. Maar stijl hebben ze wel, die rechtse rakkers, dat valt moeilijk te ontkennen.

Afzender:
Vereniging Historici Lovanienses
Tiensesteenweg 201 bus 1
3010 Kessel-Lo

PB-PP | B-04883
BELGIE(N)-BELGIQUE

Verkeerd adres?

Stuur ons, indien bekend, de juiste adresgegevens door van deze afgestudeerde.
Hartelijk bedankt!

Vereniging Historici Lovanienses
Tiensesteenweg 201 bus 1
B-3010 Kessel-Lo
E-mail: info@vhl-alumni.be
Website: www.vhl-alumni.be